

The Interplay of Religion, Tradition, and Modernity in Shaping the Evolving Lifestyle of Youth: A Qualitative Study in Mashhad, Iran

Seyed Mohammad Javad Gorji^{1*}, Saideh Garousi², Soodeh Maghsoodi³

1*. Graduate in Sociology, Department of Social Sciences, Shahid Bahonar University, Kerman, Iran, (**Corresponding Author**); Gorji@ens.uk.ac.ir

2. Professor of Sociology, Department of Social Sciences, Shahid Bahonar University, Kerman, Iran; sgarousi@uk.ac.ir

3. Associate Professor of Sociology, Department of Social Sciences, Shahid Bahonar University, Kerman, Iran; smaghsoodi@uk.ac.ir

Original Article

Abstract

Background and Aim: The empirical and theoretical literature on lifestyle is organized around six fundamental concepts: consumption, pleasure, meaning, symbols, dignity, and distinction, along with four components: clothing and makeup, leisure time, cultural consumption, and perspectives. This study addresses a gap in existing research by exploring the lived experiences of youth, aiming to identify the processes that shape the diversity of their lifestyles.

Data and Method: This qualitative study used Strauss and Corbin's Grounded Theory approach. The participants were 22 youths aged 18 to 35 living in Mashhad, selected through purposive sampling. Data were gathered through semi-structured interviews.

Findings: The analysis revealed a complex model in which lifestyles were influenced by various conditions. Contextual conditions included phenomena such as cultural and sub-cultural norms, patriarchy, individual-social tensions, and socio-economic structures. Causal conditions were identified as social dissatisfactions, shifts in cultural tastes, and pervasive global ideologies. Moreover, intervening conditions like national and international celebrity influences, economic and human capital, and market supply-and-demand dynamics guided lifestyle choices.

Conclusion: Although lifestyle may be perceived as a unified whole, its key dimensions (such as dress, leisure, and cultural consumption) are each rooted in distinct contextual, causal, and intervening conditions, sustained by different strategies, and culminate in varied outcomes. Consequently, tradition, religion, and modernity constitute the core dynamics shaping the contemporary youth lifestyle.

Keywords: Cultural consumption, Lifestyle, Individual choice, Youth, Mashhad.

Key Message: The contemporary lifestyle of Iranian youth is characterized by a complex negotiation between traditional-religious norms and the possibilities afforded by modernity. This interplay is further influenced by the pervasive effects of globalization and the dynamics of the digital sphere, which collectively propel their actions and attitudes within an ever-evolving context.

Received: 12 December 2024

Accepted: 12 January 2025

Citation: Gorji, S. M. J., Garousi, S., & Maghsoodi, S. (2026). The interplay of religion, tradition, and modernity in shaping the evolving lifestyle of youth: A qualitative study in Mashhad, Iran. *Journal of Social Continuity and Change*, 4(4), 635-667. <https://doi.org/10.22034/JSCC.2026.22522.1200>

Extended Abstract

Introduction

Lifestyle is intricately connected to various social issues and phenomena. While it may appear straightforward—a representation of how one lives—it must be understood through the lens of values and attitudes. In contemporary society, individual values and attitudes are influenced by factors such as childhood experiences, youth development, multicultural environments, media exposure, and globalization.

One challenge associated with the concept of lifestyle is its relationship with development, particularly sustainable development, which emphasizes individual strategies for living. Moreover, lifestyle plays a significant role in personal identity, offering insights into the strategies that shape how individuals perceive themselves. This phenomenon is further linked to ideas such as feminism, immigration, cultural policymaking, cultural invasion, health, and broader social issues. As such, lifestyle provides valuable perspectives on the various facets of daily life for different groups—especially young people—which is crucial for macro-level planning, policymaking, and social intelligence.

In the contemporary context, lifestyle has undergone significant changes, reflecting the dynamic interplay of tradition, religion, and modernity. The theoretical dimensions of this phenomenon are organized around six core concepts: consumption, pleasure, meaning, symbols, status, and distinction. These concepts encompass various components, including clothing and makeup, leisure activities, cultural consumption, and individual perspectives. The main objective of this study is to explore the lived experiences of Iranian youth, identifying the factors and processes that shape and diversify their lifestyles within this context.

Methods and Data

The research method is grounded theory, as developed by Strauss and Corbin. The participants included 22 young people (18-35) years old living in Mashhad who were selected using the theoretical sampling method. The researcher's field observations led to the selection of the desired samples and interviews with them until theoretical saturation. In this way, a diverse sample was obtained in terms of gender, educational degree, age, type of job, location, and marital status. The data collection method was in-depth interviews and the data analysis method was open, axial, and selective coding. Based on semi-structured interviews, conversations around the four axes of lifestyle were examined in the form of contextual, causal, intervening conditions, strategies, and consequences. Interviews were conducted in

various environments such as parks, libraries, hair salons, cars, while walking, etc. at different times based on the convenience of the participants during the second half of 1402 to the first quarter of 1403. For convenience and confidentiality, the conversations were recorded and then transcribed, and the participants were assured that their details would remain completely confidential and safe with the researcher. In the process of the conversations, the manner and degree of willingness of the participants to talk was considered as the most important criterion, and they answered many questions freely and transparently based on the trust and honesty created. The basis of the method of ensuring credibility and validity was the research procedure, according to which credibility is obtained from the background of a specific theory regarding the subject and the way in which different methods are used, and based on that, Wolcott's 9 principles were given serious and continuous attention during the research (Flick, 2008: 417). After each interview was completed, the raw data was transformed into concepts by carefully analyzing the meanings, comparing and interpreting the statements, and finding similarities and differences. In line with ethical considerations, the identities of all participants were pseudonymized and their recorded content was not published, and after conducting the necessary analysis with their consent, they were deleted.

Findings

The coding process, conducted concurrently with the interviews, generated 740 concepts related to the four lifestyle components. These concepts captured both the existing realities and the desired aspirations of the participants' lifestyles. The analysis revealed a complex interplay of conditions shaping youth lifestyle, which were categorized according to the grounded theory paradigm.

- 1). **Contextual Conditions:** The context for lifestyle choices was shaped by: 1) for clothing, the presence of "multiple and conflicting cultural/subcultural norms" and a persistent "patriarchal system"; 2) for leisure, the "triangle of the individual, family, and environment" and the "intertwining of individual and social tensions"; 3) for cultural consumption, "access to cultural items under the umbrella of subjectivities and objectivities" and the "prominence of consumption within social networks"; and 4) for life perspectives, "religious/folk beliefs" and the "individual's perception of social structures."
- 2). **Causal Conditions:** The key drivers precipitating lifestyle phenomena included: 1) "normative pressure," "perceived dissatisfaction," and the "diversity and importance of reference groups" in clothing choices; 2) the "polymorphism of life" impacting leisure; 3) a significant "shift in cultural tastes" affecting consumption, especially in film and

music; and 4) overarching "socio-political structures" and "globalizing ideas" influencing life perspectives.

- 3). **Intervening Conditions:** The effect of causal conditions was mediated by factors such as the "prevalence of health-oriented lifestyle ideas," "market supply and demand dynamics," the "pursuit of social approval," available "economic and human capital," "famous figures (celebrities)," and perceived "social gaps."
- 4). **Strategies:** In response to these conditions, young people adopted a range of strategies, including: 1) an "integrative approach to clothing" (blending traditional and modern styles); 2) a focus on "style" and "comfort"; 3) a "dependency on audiovisual media" for leisure; 4) using "internal dialogue" and "imagination" as forms of escape; 5) a constant "effort for liberation" from perceived social controls; and 6) a "rejection of imitation" in religious and political matters.
- 5). **Consequences:** These strategies resulted in several outcomes: 1) an "intertwining of diverse clothing and grooming styles," where clothing becomes a form of "self-expression"; 2) the "centrality of individual choices in leisure," alongside a reliance on "mainstream and well-known formats"; 3) the rise of "mass consumption of data," often superficial and high-volume; and 4) the formation of a worldview characterized by a mix of "comfort-seeking, confusion, and negativity," and a pervasive belief in the "dominance of structures over personal destinies."

Through the systematic analysis of the data, the core category of this research was identified as: "Individual choice-making amidst the struggle of pluralistic and contradictory social values and norms, set within a context as vast as the world of subjectivities and objectivities." This central theme shows that the lifestyle of young people in Mashhad is not simply a product of either structural determinism or unfettered free will. Instead, it is a dynamic process of navigation. The self acts as an active agent, constantly shaping its position within a complex web of macro-social forces (globalization, market economy, political structures) and a micro-world of personal choices and aspirations. This ongoing negotiation leads to the formation of behavioral patterns that are both continuous and disconnected, stable and fluid at the same time. In this environment, individuals make conditional choices influenced by both internalized global ideas like individualism and immediate social pressures. The outcome is a lifestyle characterized by ambiguity and unease, reflecting the ongoing effort to build a coherent identity in a fragmented world.

Conclusion and Discussion

The findings of this study lead to a nuanced understanding of lifestyle, framing it not merely as a product of either structural determinism or unfettered individual agency, but as a dynamic site of negotiation. While structuralist perspectives rightly identify lifestyle as being shaped by macro-social phenomena like globalization and the market economy, and micro-theories correctly emphasize the role of individual choice, this research shows that the two are deeply interconnected in the lived experiences of youth. The realms of subjectivity (the inner world of values and perceptions) and objectivity (the external world of structures and norms) are so closely linked that a clear analytical distinction becomes impossible.

Within this framework, the self appears as an active social agent, constantly involved in defining its position within this complex field. This is not an act of complete freedom, however. The study shows that individuals make 'conditional choices'—decisions based on their evaluation of the power, legitimacy, and social acceptance of various competing norms. Agency is therefore exercised within a landscape of structural constraints, where individuals navigate their path by selectively adapting to, resisting, or incorporating the different social scripts available to them.

This negotiation process is deeply shaped by macro-level forces, especially the widespread influence of digital media. Social networks act as powerful channels for global ideologies such as individualism and consumerism, which are then internalized and become key drivers of action and reaction. This creates a dynamic, interconnected social space where individuals constantly navigate an influx of information and stimuli. As a result, behavioral patterns emerge that seem paradoxical: they are both ongoing and disconnected, stable yet always changing. This enables rapid identity shifts, where visible aspects like clothing and hidden attitudes can be quickly adapted to different situations, fundamentally changing motivations and consumer preferences.

The main outcome of this ongoing, complex process is the development of a widespread psychosocial environment marked by uncertainty, change, and a feeling of existential dissatisfaction. This state is not unusual but is the natural result of an individual's effort to build a consistent self in a world full of normative fragmentation and structural contradictions. The sense of "unpleasantness" or unease reported by participants can therefore be seen as a sign of navigating a social world where clear paths to success and self-realization have become more hidden.

Ethical Considerations

Compliance with Ethical Guidelines

In line with ethical considerations, the identities of all participants were pseudonymized, and their recorded content was not published, and after conducting the necessary analysis with their consent, it was deleted.

Acknowledgments

This paper is based on the doctoral dissertation of the first author in the field of Sociology at the Shahid Bahonar University of Kerman, which benefited from the critical and constructive comments of the dissertation committee members and reviewers. The authors would like to express their sincere gratitude to all the contributors to this research.

Authors' Contributions

This article is based on the first author's doctoral dissertation in the field of Sociology. The second author provided primary supervision and guidance throughout the research process. The third author offered valuable insights, especially during the conclusion and summary stages. The first author drafted the problem statement, theoretical and empirical background, and research methodology. All three authors collaborated on the data analysis and the writing of the conclusion. The second and third authors reviewed and revised the final version of the article.

Conflicts of Interest

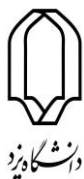
The authors declare that there are no actual or potential conflicts of interest, financial or otherwise, that could have influenced the research, authorship, or publication of this manuscript.

Author's ORCID

Seyed Mohammad Javad Gorji: <https://orcid.org/0009-0002-3162-1777>

Saideh Garousi: <https://orcid.org/0000-0002-7419-2143>

Soodeh Maghsoodi: <https://orcid.org/0000-0002-2862-0020>

تنوع روابط دین، سنت و مدرنیته؛ بستر تحول ذهنیت‌ها و عینیت‌ها در سبک زندگی جوانان

سیدمحمدجواد گرجی^{۱*}، سعیده گروسی^۲، سوده مقصودی^۳

^{۱*} - دانش‌آموخته دکتری جامعه‌شناسی، دانشگاه شهید باهنر، کرمان، ایران (نویسنده مسئول): gorji@ens.uk.ac.ir

^۲ - استاد گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه شهید باهنر، کرمان، ایران: sgarousi@uk.ac.ir

^۳ - دانشیار گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه شهید باهنر، کرمان، ایران: smaghsoodi@uk.ac.ir

مقاله پژوهشی

چکیده

زمینه و هدف: سبک زندگی در دوران معاصر، تحولات گسترده‌ای را در ابعاد ذهنی و عینی تجربه نموده که بازتابی از برهمکنش سه نیروی سنت، دین و مدرنیته است. ابعاد نظری این پدیده حول شش مفهوم بنیادین مصرف، لذت، معنا، نمادها، منزلت و تمایز سامان یافته‌اند و مؤلفه‌های پوشش و آرایش، گذران اوقات فراغت، مصرف فرهنگی و چشم‌اندازها از مهم‌ترین ابعاد آن هستند. هدف اصلی پژوهش حاضر، واکاوی تجارب زیسته جوانان و شناسایی عوامل و فرایندهایی است که به شکل‌گیری و تنوع سبک‌های زندگی آنان در این بستر منجر می‌شود.

روش و داده‌ها: پژوهش، کیفی و با روش نظریه داده‌بنیاد اشتراوس و کوربین و با مشارکت ۲۲ نفر از جوانان ۱۸ تا ۳۵ ساله ساکن مشهد انجام گرفته است و داده‌ها با روش نمونه‌گیری هدفمند و با تکنیک مصاحبه نیمه‌ساختاریافته جمع‌آوری شدند.

یافته‌ها: حاصل واکاوی داده‌ها، ۷۴۰ مفهوم، ۱۵۷ مقوله فرعی و ۴۲ مقوله بوده است که در شرایط زمینه‌ای پدیدارهایی مانند «هنجارهای فرهنگی و خرده‌فرهنگی»، «مردسالاری»، «تنش‌های فردی-اجتماعی»، «شبکه‌های اجتماعی» و «ساختارها و الزامات اقتصادی-فرهنگی»؛ در شرایط علی، «نارضایتی‌های اجتماعی»، «تغییر ذائقه فرهنگی» و اندیشه‌های فراگیر جهانی و در شرایط مداخله‌گر، «چهره‌های مشهور ملی-جهانی»، «سرمایه‌های اقتصادی-انسانی»، «شرایط عرضه و تقاضا در بازار مصرف» و «جهانی‌شدن» به سبک زندگی جهت داده‌اند. پیامد این شرایط به «درهم‌تنیدگی سبک‌های متنوع زندگی»، «مدگرایی و محوریت‌یافتن استایل»، «مصرف انبوه داده‌ها در شبکه‌های اجتماعی» و «تقلیدگریزی شدید» ختم شده و راهبردهایی مانند «فردگرایی»، «رویکرد تلفیقی در ابعاد گوناگون سبک زندگی» و «وابستگی به دنیای مجازی» را برانگیخته‌اند.

بحث و نتیجه‌گیری: سبک زندگی، محصول کشاکش پیچیده انتخاب‌های فردی و اجارهای اجتماعی است که مدرنیسم، سنت‌های کهن و دین آنها را در بستری به گستره زمان و مکان، شکل داده و متحول نموده است. این پدیده اگرچه دارای کلیت یکپارچه‌ای است اما مهم‌ترین ابعاد آن (مانند پوشش، تفریحات، مصرف فرهنگی و چشم‌اندازها)، هر یک در شرایط زمینه‌ای، علی و مداخله‌گر متفاوتی ریشه دارند، به‌وسیله راهبردهای متفاوتی ادامه می‌یابند و به پیامدهای متفاوتی نیز ختم می‌شوند.

واژگان کلیدی: مصرف فرهنگی، چشم‌اندازهای جوانان، الگوی تفریحات جوانان، سبک پوشش جوانان.

پیام اصلی: سنت، دین و مدرنیته اضلاع مثلثی هستند که سبک زندگی جوانان را دستخوش تحول نموده است. به عبارت دیگر، سبک زندگی جوان امروز ایرانی، در کشاکشی تنگاتنگ میان هنجارهای سنتی-دینی و دستاوردهای مدرنیته قرار دارد و امواج سهمگین جهانی‌شدن و فضای مجازی، کنش‌ها و نگرش‌ها را در جریانی سیال به‌پیش می‌راند.

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۰/۲۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۹/۲۲

ارجاع: گرجی، سیدمحمدجواد؛ گروسی، سعیده؛ و مقصودی، سوده. (۱۴۰۴). تنوع روابط دین، سنت و مدرنیته؛ بستر تحول ذهنیت‌ها و عینیت‌ها در سبک زندگی جوانان، تداوم و تغییر اجتماعی، ۴(۴)، ۶۶۷-۶۳۵. <https://doi.org/10.22034/JSCC.2026.22522.1200>

مقدمه و بیان مسأله

سبک‌زندگی مرتبط با مسائل و پدیده‌های اجتماعی گوناگونی است و علیرغم اینکه مفهومی بدیهی، به معنای شیوه زندگی به نظر می‌رسد، اما باید از جنبه ارزش‌ها و نگرش‌ها درک شود؛ زیرا امروزه ارزش‌ها و نگرش‌های افراد تحت تأثیر محیط‌های فرهنگی دوره کودکی، جوانی و محیط‌های چندفرهنگی، رسانه‌ها و جهانی‌شدن هستند (Jensen, 2007:63). یکی دیگر از وجوه مسأله بودن سبک‌زندگی، آمیختگی آن با مفاهیم توسعه به‌ویژه توسعه پایدار است که مبتنی بر توجه به راهبردهای فردی زندگی است. به‌علاوه، سبک‌زندگی به دلیل پیوند با هویت فردی، فهمی عمیق از راهبردهای جهت‌دهنده به هویت را به ارمغان می‌آورد. هم‌چنین پدیده سبک‌زندگی، به دلیل پیوند با مفاهیمی مانند فمینیسم، مهاجرت، سیاست‌گذاری فرهنگی، تهاجم فرهنگی، سلامت و مسائل اجتماعی، می‌تواند دانش گران‌قیمتی از ابعاد و ویژگی‌های گوناگون زندگی روزمره اقشار گوناگون به‌ویژه جوانان را فراهم نماید که در برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری کلان و خرد اجتماعی، اهمیت ویژه‌ای دارد.

از مهم‌ترین ضرورت‌های بررسی سبک زندگی طبق برخی چشم‌اندازهای نظری، پیوند آن با تهاجم فرهنگی است (شفرز، ۱۳۸۳). از دیدگاه والرشاین از آنجایی که فرهنگ مسلط جهانی، توجیه‌گر نظام جهانی و فرهنگ غربی است، شناخت سبک زندگی جوانان می‌تواند میزان نفوذ فرهنگ غربی در شیوه زندگی جوانان را نشان دهد (مجدی، ۱۳۸۹: ۴). هم‌چنین سبک زندگی، عرصه‌ای برای دنبال کردن رد پای دیرینه درباره ساختار و عاملیت و راهی است برای آنکه چگونگی تحقق یافتن زندگی در واقعیت، آزموده شود و پیامد آنچه تحقق یافته است، برای فرد و جامعه ارزیابی شود و بدین ترتیب، نوع و میزان انتخاب‌های فردی در زندگی، مورد بررسی قرار گیرد. مطالعه سبک زندگی، مطالعه رفتارها و فعالیت‌های واقعی افراد است و این امکان را فراهم می‌کند که به فاصله میان این‌گونه واقعیت‌ها با ارزش‌ها و نگرش‌های اجتماعی شناخت پیدا کنیم؛ بدین ترتیب، واکاوی زندگی روزمره جوانان، می‌تواند تصویری واقعی از کنش‌های آن‌ها از یک طرف و تحلیلی از نگرش‌ها و چشم‌اندازهای آن‌ها به زندگی اجتماعی از طرف دیگر، ارائه نماید. بر همین اساس و مبتنی بر آراء صاحب‌نظران این حوزه، مطالعه ابعاد واقعی سبک زندگی جوانان بر ابعاد پوشش و آرایش، الگوی گذران اوقات فراغت و تفریحات، مصرف فرهنگی و کالاهای نمادین متمرکز شد تا ضمن فهمی از واقعیت‌های زندگی این قشر جامعه، از چشم‌اندازهای ایشان نیز آگاهی حاصل گردد.

در فرهنگ جوانان، بسیاری از خرده فرهنگ‌های متمایز و در حال تغییر وجود دارند که باید آن‌ها را از فرهنگ عمومی متمایز کرد؛ به‌گونه‌ای که درک آنچه جوانان می‌اندیشند و انجام می‌دهند، امری اساسی برای درک ارتباط بین ساختار و عاملیت یا الگوهای اجتماعی و اقدامات فردی است. بدیهی است نظریه‌پردازان گوناگون هر یک تلاش کرده‌اند توصیف و تحلیل خاصی را از این تغییرات ارائه نمایند و چنین پژوهش‌هایی ضمن نگاه به این نظریات، به پیشبرد نظری و علمی دانش جامعه‌شناسی جوانان کمک خواهند کرد؛ به‌ویژه آن‌که، مطالعات روشمند و معتبر در این زمینه که به صورت کیفی در کلانشهرهایی مانند مشهد انجام گرفته باشند فراوانی چندانی ندارند و جای خالی آن‌ها در جامعه احساس می‌شود. بدیهی است شرایط زیست جوانان در مشهد به‌عنوان دومین کلانشهر و اولین شهر مذهبی، با جمعیت انبوه و کثرت مسائل و پدیده‌های اجتماعی، بر ضرورت انجام چنین مطالعه‌ای می‌افزاید. بدین ترتیب، مهم‌ترین هدف این پژوهش، مطالعه‌ای دقیق و مبتنی بر روش علمی درباره مولفه‌هایی از سبک زندگی و چشم‌اندازهای جوانان مشهدی است که با انبوهی از مسائل روزمره دست و پنجه نرم می‌کنند.

ادبیات تجربی و نظری

طی دو دهه اخیر، پژوهش جامعه‌شناختی سبک زندگی در چند حوزه صورت گرفته است؛ الف-توصیفی-تحلیلی و گونه‌شناختی و معناشناختی؛ مانند افراسیابی و میرابزاده (۱۴۰۲)، پیشگر و همکاران (۱۳۹۹)، تانگ و همکاران^۱ (۲۰۲۱)، بنت^۲ (۲۰۱۸)، یو و هی^۳ (۲۰۲۳)، دریزن و همکاران^۴ (۲۰۲۳). به‌عنوان نمونه هان و همکاران^۵ (۲۰۲۳) خلاقیت، عاطفه مثبت، خودکارآمدی عمومی و معنای زندگی را دارای ارتباط مثبت و تحریک افراد به انجام فعالیت‌های خلاقانه را در تقویت حس معناداری مؤثر دانسته‌اند. ب-رسانه و سبک زندگی؛ مانند هاپر و همکاران (۲۰۱۹). این پژوهش‌ها، گسترش نمایشی‌شدن زندگی روزمره را در دگرگون کردن جنبه‌های فرهنگ مانند پوشش و جابجایی در مرزهای حریم خصوصی و بدن رسانه‌ای را فرصتی برای اجتماعی شدن، دیده‌شدن و ساختارشکنی دانسته‌اند. ج-مصرف؛ در این پژوهش‌ها بین متغیرهای طبقه اجتماعی-اقتصادی، اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، تعامل اجتماعی، عضویت در گروه‌های اجتماعی و سرمایه اجتماعی دانشجویان با مصرف فرهنگی رابطه معناداری مشاهده شده است. د-هویت؛ در اینگونه پژوهش‌ها بر تأثیرات متقابل هویت و سبک زندگی تأکید شده است مانند نیازی و همکاران (۱۳۹۷) و بریتون^۶ (۲۰۱۹). در اینگونه پژوهش‌ها عمدتاً به مشکلات محوری ساختار معرفتی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی-سیاسی پرداخته شده است. ه-سبک زندگی سلامت محور؛ که در آنها وجه سلامت به‌عنوان متغیر مؤثر بر سبک زندگی یا متأثر از آن مورد نظر بوده است مانند البرزی و همکاران (۱۴۰۱)، لارنس و همکاران^۷ (۲۰۲۰)، لیو و چن^۸ (۲۰۲۱)، آلیزو و همکاران^۹ (۲۰۲۳).

با ملاحظه مجموعه پژوهش‌ها، می‌توان گفت اغلب پژوهش‌ها با روش کمی و مبتنی بر بررسی ارتباط دو یا چندمتغیری صورت گرفته‌اند و متغیرهای هویت، سرمایه، مد، مصرف، پوشش و رسانه از شایع‌ترین متغیرها و سبک زندگی معناگرایانه از مهم‌ترین محورهای پژوهش کیفی محسوب می‌شوند. بیشترین تمرکز مطالعات بر تغییراتی بوده که در سبک زندگی جوانان، نوجوانان، زنان و دختران صورت گرفته است که ناشی از نظریات پست‌مدرن در جامعه‌شناسی محسوب می‌شوند. در میان مؤلفه‌های مورد سنجش، اغلب پوشش، نمادهای آرایشی، مصارف فرهنگی، رسانه، تفریح، روابط اجتماعی و مهارت‌های خاص در زندگی روزمره مورد توجه قرار گرفته‌اند.

سبک زندگی در نظریات جامعه‌شناسان در سه دسته اصلی تحلیل شده است: الف-سبک زندگی به منزله شیوه‌های رفتار در زندگی (جنبه‌های شکلی، روشی و دیالکتیکی) مبتنی بر نظریات تورستاین ویلن، ماکس وبر، جان گیبینز و بو ریمر؛ ب-سبک زندگی به منزله تمایزبخشی؛ مبتنی بر نظریات پی‌یر بوردیو و جرال دلسلی؛ ج-سبک زندگی به منزله ارزش‌ها، نمادها و ترجیحات فردی (ماهیت زیبائی‌شناختی) مبتنی بر نظریات هنری مک‌کی، جرج زیمل، ویلیام لیزر و کلاکھون (الهی‌خراسانی و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۱). با گذشت

1. Tang, L., Omar, S. Z., Bolong, J., & Mohd Zawawi, J. W.

2. Bennett, A

3. Yongju Yu, Min He

4. Driezen, A., Clycq, N., & Verschraegen, G.

5. Han Jiantao, Wang Yuwei, Junni Qian, Shi Menghua

6. Britton Joanne

7. Lawrence, E., Mollborn, S., Goode, J., & Pampel, F.

8. Liu, C., & Chen, J.

9. Alevizou, P., Michaelidou, N., Daskalopoulou, A., & Appiah-Campbell, R.

زمان، تاکید بر جنبه‌های ذهنی جایگزین تاکید بر جنبه‌های عینی و تاکید بر سلیقه جایگزین تاکید بر مصرف شده است (Chaney, 1993:176).

وبلن در نظریه طبقه تن‌آسا، انگیزش‌های اجتماعی برای رفتار رقابت‌آمیز را بنیاد مصرف؛ و قدرت پولی و مالی خودنمایانه را مبنای منزلت اجتماعی می‌دانست (کوزر، ۱۳۷۳: ۳۵۶). زیمل با دیدگاهی به شهر مدرن به‌عنوان هویتی جامعه‌شناختی که به آزادشدن فرد از تمامی قید و بندهای جامعه سنتی منجر شده است، نویدبخش بروز فردیت در سبک زندگی مدرن بود (مهدوی‌کنی، ۱۳۸۷: ۹۸). از دیدگاه وبر، سبک زندگی بیش از آنکه بر تولید استوار باشد، بر شباهت الگوهای مصرف استوار است و سبک زندگی منجر به تفاوت بین گروهی، برتری‌های منزلتی و طبقاتی و ایجاد گروه‌های مرجع شده و در نهایت، حیثیت اجتماعی ایجادکننده سبک زندگی خاص و سبک زندگی خاص منجر به سرمایه اجتماعی برای فرد می‌شود (فاضلی، ۱۳۸۲: ۸۰). گیدنز، سبک زندگی را برنامه‌هایی مهمتر از فعالیت‌های فراغتی و مصرف محسوب می‌کند و بر این باور است که تحلیلگران این حوزه، نه تنها باید زمینه‌های تغییر رژیم‌های غذایی، عادت‌های اوقات فراغت یا چشم‌داشت‌های مربوط به نقش‌های وابسته به جنس را بدانند، بلکه نیازمند دانستن معنای زندگی انواع گوناگون تغییراتند. در دیدگاه او، در نظم مدرن، خود تبدیل به یک پروژه بازتابی می‌شود که بدین معناست هر سبک زندگی در متن خود معنایی ضرورتاً نامعین دارد که طی فرایند داد و ستد عملی زیست‌جهان‌های متمایز، معنای روش‌های استفاده از مواد و مصالح مبدل به اشیاء و اعمال ملموسی می‌شوند که استعاره‌ای برای خودشان می‌باشند (گیدنز، ۱۳۸۸: ۱۲۲). از دیدگاه بوردیو، حقیقت عینی، مؤلفه‌های ساختاری پنهانی است که واقعیت زندگی اجتماعی را امکان‌پذیر می‌کنند و شیوه‌های تملک سرمایه درون هر طبقه مولد ذائقه‌های متفاوت است و موقعیت نسبی کنشگران در فضای اجتماعی، نظم‌دهنده ذائقه‌ها و کنش‌ها هستند (Bourdieu, 1984:55). در مورد انگیزه‌های مصرف نیز چند دیدگاه نظری مسلط هستند: پیروی از مد مانند نظریات وبلی و زیمل؛ وابسته‌دانستن انگیزه‌ها به تظاهر طبقاتی مانند نظریه وبلی؛ انگیزه‌های رقابت‌جویانه مانند نظریات زیمل و گیدنز و در نهایت محوری‌دانستن علایق و امیال افراد به عنوان جهت‌دهنده انگیزه‌های مصرف در نظریات پست‌مدرنیستی. بدین ترتیب مبتنی بر نظریات جامعه‌شناختی، سبک زندگی متأثر از عواملی است که مهمترین آنها جستجوی منزلت اجتماعی، شهرنشینی، تولید و بازتولید معانی، سرمایه فرهنگی و اقتصادی و تمایز هستند.

مبتنی بر نظریات جامعه‌شناختی شناخته شده و نیز پژوهش‌های داخلی و خارجی معتبر و مرتبط، مهم‌ترین مؤلفه‌های سبک زندگی جوانان در چهار بعد قابل دسته‌بندی و سنجش هستند: الف- بعد پوشش، لباس، خودآرایی، مدگرایی، وضع ظاهری و مدیریت بدن مبتنی بر آراء زیمل، وبلی، وبر، کلاکهن، برلسون، استیز، براون، ون هوتن و بوردیو؛ ب- بعد شیوه‌های گذران اوقات فراغت، تفریحات، ورزش‌ها، بازی‌ها و ذوقیات مبتنی بر آراء زیمل، وبلی، وبر، ون هوتن، کلاکهن، برلسون، استیز، ون فوسن، بوردیو، لسللی و فرن؛ ج- بعد مصرف فرهنگی، صنایع فرهنگی، خواندنی‌ها، شنیدنی‌ها و دیدنی‌ها مبتنی بر آراء ون هوتن، لویو وارنر، بوردیو و لسللی؛ د- بعد عقلانیت، دین، رفتارهای مذهبی، چشم‌اندازهای اخلاقی، ارزش‌ها و نگرش‌های معناگرایانه مبتنی بر آراء گُردن، لویو وارنر، راجر براون، جی.ای. ویل و فرن. بدین ترتیب واکاوی کیفی مؤلفه‌های ابعاد یاد شده به‌عنوان بخش‌های مهم زندگی روزمره جوانان، مورد توجه قرار گرفت تا ضمن بهره‌مندی از نگاهی توصیفی و واقع‌گرا، زمینه‌ای برای تحلیل‌های روش‌مند در حوزه سیاست‌گذاری امور جوانان فراهم گردد.

روش و داده‌ها

روش پژوهش، نظریه داده‌بنیاد اشتراوس-کوربین است. مشارکت‌کنندگان شامل ۲۲ نفر از جوانان (۱۸-۳۵) ساله ساکن شهر مشهد بوده‌اند که با روش نمونه‌گیری نظری انتخاب شده‌اند. مشاهدات میدانی پژوهشگر منجر به انتخاب نمونه‌های مورد نظر و مصاحبه با آن‌ها تا مرحله اشباع نظری شد. بدین ترتیب نمونه‌ای متنوع از لحاظ جنسیت، مدرک تحصیلی، سن، نوع شغل، محل حضور و وضعیت تأهل به‌دست آمد. روش جمع‌آوری داده‌ها، مصاحبه عمیق و روش واکاوی داده‌ها، کدگذاری باز، محوری و گزینشی بوده است. مبتنی بر مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته، گفت‌وگوها پیرامون محورهای چهارگانه سبک‌زندگی و در قالب شرایط زمینه‌ای، علی، مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها مورد بررسی قرار گرفته‌اند. مصاحبه‌ها در محیط‌های متنوع مانند پارک، کتابخانه، آرایشگاه، خودرو، در حال پیاده‌روی و... در زمان‌های مختلف براساس مطلوبیت برای مشارکت‌کنندگان طی نیمه دوم سال ۱۴۰۲ تا سه‌ماهه ابتدایی سال ۱۴۰۳ انجام گرفته‌اند.

جدول ۱ - مشخصات مشارکت‌کنندگان

ردیف	نام	سن	تحصیلات	تاهل	شغل
۱	محمد	۲۲	دیپلم تجربی	مجرد	آزاد
۲	مریم	۳۵	کارشناسی حقوق	مطلقه	خانه‌دار
۳	فهیمة	۳۴	حوزوی	متاهل	خانه‌دار
۴	حسین	۳۵	کارشناس ارشد مدیریت	متاهل	کارمند
۵	عرفان	۱۹	دیپلم کامپیوتر	مجرد	آزاد - امنیت شبکه
۶	ابوالفضل	۱۸	دیپلم ریاضی	مجرد	دانش آموز
۷	محمد رضا	۲۸	دیپلم ریاضی	مجرد	راننده
۸	مصطفی	۳۳	کارشناس پرستاری	مجرد	تجارت
۹	سعید	۲۶	سیکل	متاهل	راننده سنگین
۱۰	فرشته	۲۵	دیپلم	ازدواج مجدد	خانه‌دار
۱۱	تکتم	۳۱	سیکل	متاهل	آنلاین شاپ
۱۲	زهرا	۳۴	کاردان ادبیات فارسی	متاهل	خانه‌دار
۱۳	زینب	۳۵	کارشناس ارشد فیزیک	مجرد	آزاد
۱۴	امیرحسین	۲۰	سیکل	مجرد	سرباز
۱۵	جمشید	۳۲	بی سواد	متاهل	کارگر گذر
۱۶	طاها	۱۸	متوسطه	مجرد	دانش آموز
۱۷	رضا	۳۲	دیپلم ناقص	متاهل	لوله کش
۱۸	سعید	۱۹	دیپلم ریاضی	مجرد	پشت کنکور
۱۹	ساناز	۲۵	کارشناس نقاشی	متاهل	خانه‌دار
۲۰	نجمه	۳۰	دکتری	متاهل	دانشجو
۲۱	ایمان	۲۵	کارشناسی عمران	مجرد	آزاد
۲۲	نفیسه	۳۱	کارشناسی بهداشت	متاهل	خانه‌دار

برای سهولت و امانت‌داری، گفتگوها، ضبط و سپس پیاده‌سازی شدند و به مشارکت‌کنندگان اطمینان خاطر داده شد که مشخصات آن‌ها نزد پژوهشگر، کاملاً محفوظ و محرمانه باقی خواهد ماند. در فرایند گفتگوها، نحوه و میزان تمایل مشارکت‌کنندگان به گفتگو، به‌عنوان مهم‌ترین ملاک مورد توجه قرار گرفت و آن‌ها براساس فضای اعتمادآمیز و صادقانه به‌وجود آمده، به صورت آزادانه و شفاف به بسیاری از سؤالات پاسخ گفتند. اساس روش تأمین اعتبار و روایی، رویه پژوهش بوده است که براساس آن، اعتبار از پیش‌زمینه نظریه خاص در خصوص موضوع و نحوه استفاده از روش‌های مختلف کسب می‌شود و مبتنی بر آن، ۹ اصل ولکات در حین اجرای پژوهش مورد توجه جدی و مستمر قرار گرفت (فلیک، ۱۳۸۷: ۴۱۷). پس از اتمام هر مصاحبه، پیاده‌سازی و سپس با دقت در معانی، مقایسه و تفسیر گزاره‌ها و یافتن شباهت‌ها و تفاوت‌ها، اطلاعات خام به مفاهیم تبدیل شد. در راستای انجام ملاحظات اخلاقی، مشخصات تمامی مشارکت‌کنندگان به‌صورت مستعار مورد اشاره قرار گرفته و از انتشار محتوای ضبط‌شده آنها خودداری شده و پس از انجام تحلیل‌های لازم با نظر ایشان، حذف شده‌اند.

یافته‌های پژوهش

براساس فرایند طی شده، همزمان با انجام مصاحبه‌ها، فرایند کدگذاری نیز انجام شد که حاصل آن ۷۴۰ مفهوم پیرامون مؤلفه‌های چهارگانه سبک زندگی جوانان می‌باشد. مفاهیم یاد شده هم در سطح توصیف شرایط سبک زندگی موجود مشارکت‌کنندگان و هم در سطح علائق و شرایط مطلوب سبک زندگی آن‌ها بوده‌اند تا به نوعی سیمایی از سبک زندگی موجود و مطلوب آن‌ها به تصویر کشیده شود. پس از مرحله کدگذاری باز، مبتنی بر مفاهیم به‌دست‌آمده، ایجاد مقوله‌های فرعی در دستور کار قرار گرفت. این مقوله‌ها از طریق واکاوی مستمر، پرسش دائمی و غوطه‌ور شدن در مفاهیم و اطلاعات حاصل شده و هر مقوله فرعی، مرکز ثقلی برای مجموعه‌ای از مفاهیم هم‌عرض و هم‌معنی است که حول محور یک مقوله مشخص نام‌گذاری شده‌اند. در نهایت، مقولات فرعی ما را به مقولات اصلی پژوهش رهنمون ساخت؛ مقولاتی که شالوده نظریه‌پردازی پیرامون سبک زندگی جوانان را تشکیل می‌دهد. کدگذاری مفاهیم و مقوله‌ها براساس شرایط زمینه‌ای، علّی، مداخله‌ای، راهبردها و پیامدها در مورد هر یک از مؤلفه‌های چهارگانه صورت گرفته و به ذکر نمونه‌ای از مصاحبه‌ها در هر مقوله محوری پرداخته شده است.

۱) شرایط زمینه‌ای سبک زندگی جوانان

شرایط زمینه‌ای مجموعه شرایط خاصی هستند که درون آن‌ها راهبردهای کنش-واکنش انجام می‌شود. شرایط زمینه‌ای براساس ابعاد چهارگانه‌ای که برای سبک زندگی مورد توجه قرار گرفته‌اند، مبتنی بر هشت مقوله محوری هستند که در ادامه مورد بررسی قرار گرفته‌اند. برای هر یک از مقوله‌های محوری نیز به بیان یک نقل‌قول اکتفا شده است.

۱-۱. هنجارهای فرهنگی و خرده فرهنگی متکثر و متعارض

تحولات پوشش و آرایش جوانان، اولین تصویر از تغییرات سبک زندگی در اذهان عموم محسوب می‌شود. هنجارهای فرهنگی گاهی به شکل ادراک هنجارهای سنتی است که جوانان آن‌ها را در زمینه فرهنگ ایرانی ارزیابی و تبعیت کرده‌اند و گاهی هنجارهایی بوده که آن‌ها را متعلق به مدرنیته می‌دانسته‌اند. ادراک آن‌ها علیرغم برخورداری از تفکیک ذهنی، در مواردی به تلفیق عینی هنجارهای سنتی و

مدرن با میزان متفاوتی از این دو عامل انجامیده و انواع سبک پوشش یا آرایش را رقم زده است. در هنجارهای مدرن، «خاص بودن» از چشمگیرترین عناصر پوشش و آرایش مدرن است که هم به عنوان مجموعه‌ای از هنجارهای مستقل و متمایز و هم به عنوان مجموعه رفتاری که قابل تلفیق با سایر مجموعه کنش‌های سنتی است، مورد توجه بوده است. پدیده مهم دیگر، نوع ارتباط با خرده فرهنگ‌هاست که گاهی پیرامون فرد و گاهی دور از محیط زندگی او هستند مانند کولی‌ها در محله زندگی فرد و هیپی‌ها در دهکده جهانی؛ اما هر یک چه دور یا چه نزدیک او را برای برگزیدن رفتارهای خاصی در زندگی جهت داده‌اند. هم‌چنین، دوری یا نزدیکی فرهنگی، گاهی نه از جهت زمانی، بلکه در مکان رخ داده است؛ بدین ترتیب فرد با مهاجرت یا مسافرت، تحت تأثیر خرده فرهنگ جدید، دچار تحول در سبک زندگی شده است.

امیرحسین: "من الان که اینجا (مشهد) هستم خوب خیلی حس و حال فرق کرده، لباس‌ها و سرو صورتم و تیپ و قیافم تغییر کرده ولی قبلاً که تو شهرستان بودم خیلی تو این نخ‌ها نبودم ..."

۲-۱. نظام مردسالارانه

گاهی رفتار براساس ادراکی است که فرد از زنانگی یا مردانگی برخی قواعد داشته است و کنش خود را بر مبنای تعامل یا تعارض با این قواعد پیش می‌برد. مهم‌ترین اصل برای آنها، جایگاهی است که آن‌ها برای این نظام مردسالاری در محیط اجتماعی، ادراک و موضع خود را در قبال آن تعیین می‌کنند که به شکل یکی از این چهار نظام قاعده‌مند رفتاری است.

مریم: "والا ما زنا بدبختیم، قبل از اینکه شوهر کنیم باباها به ما زور می‌گن، بعدش هم شوهر، اینگار ما آفریده شدیم برای زور شنیدن. تو خانه بابا باید همون جوری می‌پوشیدیم که بابامون می‌گفت، حتی مامان مون هم که می‌گفت باز حرف‌های بابامون رو می‌گفت ..."

۳-۱. مثلث فرد، خانواده و محیط

نوع شغل فرد و خانواده‌اش، بُعد خانوار، مجهز بودن محله یا محیط سکونت فرد به امکانات و تجهیزات مورد نیاز مانند پارک، ورزشگاه، سینما و... اضلاع مثلث زمینه سبک زندگی هستند. دانش‌آموزان به دلیل بهره‌مندی از زمان فراغت گسترده و قابل مدیریت و فزاینده، هم زمان بیشتری برای تفریح دارند و هم اطرافیان، تفریح آنان را بیشتر به رسمیت می‌شناسند؛ بدین ترتیب، چنین افرادی، به تفریح رسمیت می‌دهند و آن را به عنوان بخش ثابتی از زندگی مورد توجه قرار می‌دهند، در حالی که، صاحبان مشاغل فنی، زمان کمتر و محدودتری برای تفریح دارند و دیگران نیز، تفریح و فراغت را برای چنین افرادی، به میزان اندکی مورد پذیرش قرار می‌دهند و فرد در سه ضلعی تمایلات ابتدایی، انتظارات و شرایط خانوادگی و هنجارهای اجتماعی پیرامون خویش قرار می‌گیرد.

جمشید: "بیکاری که زیاد داریم، می‌شینیم تا کار پیدا بشه ... (مشاهدات ما حاکی از این بود که مشارکت‌کننده، دقایق و ساعات طولانی در فرصتی که کاری نداشت، اصطلاحاً تو فکر بود).

۴-۱. درهم‌تنیدگی تنش‌های فردی و اجتماعی

منظور از تنش، بیماری‌های وراثتی فرد یا آسیب‌های جسمی وارد شده در طول زندگی، تأثیر عوامل کنترل‌گر در زندگی روزمره، اضطراب‌های روحی-روانی ناشی از مجموعه شرایط واقعی یا ذهنی و در نهایت ادراکی است که فرد را با نارضایتی‌های اجتماعی در سطح جامعه روبرو کرده است. بدین ترتیب الگوی فراغتی فرد در بستری از چنین عوامل شکل گرفته و کمیت و کیفیت آن تحت‌الشعاع قرار می‌گیرد.

سعید ر.: "من به‌خاطر مشکل تنفسی که دارم اصلاً نمی‌تونم ورزش کنم. پیاده‌روی می‌کنم اما ورزشی محسوب نمی‌شه چون تو مسیر یه کاری پیاده میرم. بجاش بیشتر موسیقی گوش میدم یا تلویزیون می‌بینم"

۵-۱. دسترسی به اقلام فرهنگی زیر چتر ذهنیات و عینیات

با مداخله همسر و والدین در نوع و میزان دسترسی فرد به منابع عرضه کالاهای فرهنگی، کمیت و کیفیت مصرف دچار تغییری اساسی می‌شود. میزان یا نوع مشغولیت‌هایی که فرد در زندگی روزمره خود تجربه می‌کند، هم میزان دسترسی‌هایش را دچار محدودیت می‌کند و هم ذهنیت‌هایش را به انواع خاصی از مصرف دچار تغییر می‌نماید. علائق مذهبی یا سنتی در کنار بسترهای سخت‌افزاری مانند دسترسی به اینترنت پرسرعت و تعداد کمی-کیفی مراکز عرضه کالاهای فرهنگی در زیر چتر دسترسی به اقلام فرهنگی قرار گرفته‌اند. در این شرایط، علائق مذهبی و سنتی نیز وارد عمل شده و نقشه راهی را برای پیشبرد مصرف فرهنگی برای فرد ترسیم می‌کنند؛ علائقی که به‌صورت پنهان و غیررسمی اما حساس و نافذ عمل می‌کنند. به همه این شرایط باید مسائل فنی شهرهای بزرگ مانند دسترسی گسترده به فیلترشکن و اینترنت پرسرعت و مراکز عرضه محصولات فرهنگی را نیز یادآور شد که حجم گسترده‌ای از اقلام فرهنگی را پیش‌روی جوانان قرار داده است.

مصطفی: "من هر روز اگه تو همین پارک (پارکی که در نزدیکی محل سکونت مشارکت‌کننده است) یک ساعت پیاده‌روی نکنم، حالم خوب نمیشه. از وقتی این پارک ساخته شد من همش میام اینجا برای پیاده‌روی و حالم خوب میشه. سینما و استخر خیلی کم میتونم برم، اینجاها نیست که بتونی راحت بری و برگردی"

۶-۱. برجستگی مصرف فرهنگی در شبکه‌های اجتماعی

شبکه‌های اجتماعی چنان تغییری را در سبک زندگی جوانان رقم زده که مصرف فرهنگی را تقریباً به‌صورت کامل در اختیار گرفته است و علیرغم باقی بودن سایر اشکال مصرف فرهنگی، تازه تأسیس بودن و جذابیت شبکه‌های اجتماعی و قابلیت‌هایی مانند ایجاد حس‌های و گمنامی برای کنشگران، بر تنور چنین شکلی از مصرف دمیده‌اند. این احساس‌هایی به‌عنوان انگیزه‌ای گسترده در زندگی فرد عمل می‌کند به‌گونه‌ای که هویت ثانویه و تاحدود زیادی آرمانی را برای او به ارمغان می‌آورد. به‌علاوه، این شکل گسترده از مصرف، از چنان جذابیتی برخوردار بوده است که به‌عنوان سوپاپ اطمینان در زندگی شبانه‌روزی فرد عمل می‌کند و فرد بر هر گونه نارسائی در زندگی خویش، با این نوع مصرف فرهنگی، به صورت موقت سرپوش می‌گذارد.

نقیسه: "آدم‌تو این شبکه‌ها به چیزی از خودشون نشون میدن که نیستند. همین براشون جذابه. خیلی‌ها همین رو دوست دارند که تو فضای واقعی نیست. آدم به جورایی اینگار می‌تونه راحت به چیزی باشه که با دیگران رقابت کنه، هر چی دوست داره بگه، نظر بده، جلب توجه کنه"

۷-۶. باورهای مذهبی و عمومی

در فضای کنش، شرایط زمینه‌ای چشم‌اندازهای اجتماعی و فرهنگی، مربوط است با آنچه جوانان در کنش و واکنش‌های روزمره به باورهای خود شکل می‌دهند و چشم‌اندازهای خود را به جهان فردی و اجتماعی تنظیم می‌کنند. اصولاً باورهای مذهبی و عمومی، متأثر از سه عامل مذهب، اطلاعات عمومی حداقلی و نگرش کارکردگرایانه مذهبی بوده‌اند.

محمد: "من از لحاظ مذهبی معمولی‌ام یعنی پائین‌ام و خیلی پائین‌ام. به نظرم اینطور واقعی‌تره. بیشتر میشه به این نتیجه رسید که داری درست پیش میری. ما زیاد شنیدیم و دیدیم که این‌وری و اون‌وری، این‌جور و اون‌جور... نمی‌شه به این حرف‌ها گوش داد"

۸-۱. ادراک فرد از الزامات و ساختارهای اجتماعی

چشم‌اندازهای جوانان از یک طرف در «بی‌ثباتی جامعه» ریشه دارد یعنی فرد هیچ تصویر منسجم و قابل اعتمادی را برای خویش به‌عنوان عضوی از جامعه پیرامونی خود، متصور نیست و از طرف دیگر، «نوسان موقعیت طبقاتی فرد در جامعه» به «ادراک رهاشدگی در جامعه» ختم شده‌اند. «ادراک نابسامانی‌های نظام حکمرانی» و ادراک «خشونت، یکنواختی و بی‌عاطفگی در زندگی روزمره» نیز تأثیر انعکاسی خود را بر زندگی فرد برجای گذاشته و «ضعیف شدن گروه‌های ثانویه» بر شدت این چشم‌اندازهای تیره و تار می‌افزایند و «تفکرات گسترده فراملی» مانند لیبرالیسم فزاینده نیز نقش محوری و گسترده خود را ایفا کرده‌اند.

امیرحسین: "من برای بعد خدمت واقعاً ترس این رو دارم که چی کار باید بکنم، الان باز خوبه حداقل به سرگرمی چیزی دارم ولی برای بعدش چی، فکری به حال من شده؟! تو این سن عوض اینکه شاد باشم و خوش باشم و برم عشق و حال دنیا رو بکنم، همش غم و غصه دارم برای آینده، تو این شرایط آدم هر چقدر هم میدوه به هیچ جایی نمی‌رسه"

۲) شرایط علی سبک زندگی جوانان

در نظریه داده بنیاد، منظور از شرایط علی، مجموعه حوادث و اتفاقاتی هستند که مسائل و مشکلات یک پدیده را ایجاد می‌کنند و به‌طور مشخص توضیح می‌دهند که چرا و چگونه افراد یا گروه‌ها به روش‌های ویژه‌ای نسبت به پدیده عکس‌العمل نشان می‌دهند. شرایط علی براساس ابعاد چهارگانه سبک زندگی، مبتنی بر هفت مقوله محوری هستند که در ادامه مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

۱-۲. فشار هنجارها

فشارهای اجتماعی فرد را به تبعیت از مجموعه‌ای از هنجارها مانند «پیروی از هنجارها و باورهای دینی»، «پیروی از هنجارهای مدرن» و «پیروی از هنجارهای سازمانی» وامی‌دارند. به‌علاوه، ادراک فرد از برخی تضادهای هنجاری مانند «دوگانه سنتی و مدرن» و

«دوگانه حیا و حجاب»، در ایجاد سبکی دوجانبه‌گرایانه در پوشش، سهمی مؤثر ایفا کرده است. این همه، نوعی از برانگیختگی در فرد ایجاد کرده که خود را متأثر از فشارهای اجتماعی ناشی از هنجارهایی گسترده و بیرونی می‌داند که از مهم‌ترین نتایج آن، ادراک نوعی از دوگانگی درونی نشده در فرد است.

ابوالفضل: "من مدل موهام همین جور فر هست و بلند می‌شه، بقیه فکر می‌کنن من کاری کردم، به‌خاطر همین چند بار مدرسه بهم تذکر دادن منم مجبور شدم کوتاه کردم، چند بارم تذکر دادن، حتی به صورت موقت از مدرسه اخراج هم شدم، کلاً خیلی گیر میدن"

۲-۲. نارضایتی‌های ادراک شده

فشار هنجارها به‌عنوان پدیده‌ای غالب و پنهان، هنگامی که درونی نشده باشند، به «نارضایتی‌های ادراک شده» تبدیل می‌شوند که گویا فرد را آزار می‌دهند و او را دچار نوعی رنج اجتماعی دائمی، ناشی از ادراک چنین نارضایتی‌هایی می‌کند. این نارضایتی‌ها به شکل «نارضایتی از نظام حاکمیتی»، «نارضایتی از سبک‌های پوشش و آرایش متداول» و «نارضایتی از نادیده انگاشته شدن»، چنان تأثیری عمیق و پنهان در زیست فرد می‌گذارند که از بارزترین وجوه آن را می‌توان در نوع پوشش و به‌ویژه در آرایش سر و صورت دو جنس دختر و پسر مشاهده نمود.

ایمان: "...دلم می‌خواد همون جوری که می‌خوام اصلاح کنم، مدل فشن دوست دارم، مدلی که بکنه، خیلی خاص و متفاوت ..."

۳-۲. تنوع و اهمیت گروه‌های مرجع

گروه‌های مرجع به شکل «گروه‌های مرجع سنتی» و «گروه‌های مرجع مجازی-جهانی» به‌گونه‌ای نقش‌آفرینی می‌کنند که کنش‌های فرد برای انتخاب نوع پوشش یا آرایش را به سمت و سوی «جلب نظر گروه‌های مرجع» سوق می‌دهد. گروه‌های مرجع با وجود تنوع و تکرار زایدالوصف، اما در محورهای کلی دارای اشتراک نظر هستند و می‌توانند برای گذار فرد به‌سوی گزینش رفتار در محدوده مورد تأیید خود، نقش آفرینی کنند.

امیرحسین: "من خیلی دوست دارم مثل همین بازیگرهای خارجی بپوشم یا اصلاح کنم، حتی زنجیری که میندازن رو دوست دارم من هم بندازم، دوست دارم تیشرت‌های نوشته‌دار مثل اونا بپوشم، خیلی این جوری خوبه"

۴-۲. چندگوشگی زندگی

چندگوشگی در اینجا، تنوعی از شرایط است که فرد را در جای‌جای جهان زندگی، پراکنده است به‌گونه‌ای که متأثر از هر یک از این عوامل، با افرادی با شرایط و ویژگی‌های گوناگون روبرو می‌شویم. در این گستره، عواملی مانند «سطح تحصیلات و درآمدها»، «میزان و نوع دستیابی به شبکه‌های اجتماعی»، «مهارت‌های هنری-فنی-بدنی و ورزشی» و «تسلط یا علاقه‌مندی به زبان انگلیسی» چنان در این پراکنش تأثیرگذارند که همچون بازیگران فعال فوتبال، افراد را مانند توپ به اطراف زمین، پرتاب می‌کنند و حاصل آن چندگوشگی زندگی است.

مریم: "الان که دارم برای وکالت می‌خونم، البته نمی‌تونم بگم که کلاً با اون زمانی که دبیرستان رو ول کردم کلاً فرق کردم اما واقعاً خیلی فرق داره، همه چیز زندگی رو تغییر میده تقریباً از نشست و برخاست تا نوع حرف زدن و..."

۲-۵. تغییر ذائقه فرهنگی

ذائقه، نظام تمایلات و ترجیحات فرد را شامل می‌شود که در مصرف فرهنگی مداخله دارند. تغییر ذائقه گاهی در کالاهای فرهنگی مانند فیلم و موسیقی است؛ به گونه‌ای که موسیقی‌های رپ، کوتاه، با محتوای اعتراضی و تولید شده توسط مبادی غیررسمی، جایگزین نمونه‌هایی از نوع سنتی، ممتد، عرفانی و رسمی شده‌اند. در مورد ذائقه فیلم و سریال نیز دیدن فیلم در تلویزیون، جای خود را به دیدن فیلم در شبکه نمایش خانگی، سایت‌های عرضه فیلم و ماهواره داده است. علاوه بر این، شاهد «گسترش اطلاعات عمومی در مورد مضرات انواع خاصی از مصرف» هستیم که مصرف فرهنگی را دستخوش تغییر کرده است. همچنین «ایجاد علاقه‌مندی به مصرف در زمینه‌های فراگیر جهانی» در بستر اینترنت، علاوه «تنوع محصولات فرهنگی و عینی» بر این تغییر ذائقه تأثیرگذار بوده است.

مصطفی: "به نظر من یوتیوب به دانشگاهه، هر چی بخوای می‌تونی پیدا کنی، به آخرش نمی‌رسی. شما اگه واقعاً دنبال هر چی باشی می‌تونی پیدا کنی. نمی‌دونم تو کشور ما چرا این جور رفتار می‌کنی با شبکه‌ها و سایت‌ها و ماهواره‌ها. قبول دارم بعضی هاشون مناسب هر سن و سالی نیست، یا باید زبان بلد باشی چون به همه زبان‌ها هست اما بالاخره شما وقتی جویای یه چیزی باشی، میرسی. حیفه که استفاده نکنه کسی از این دریا"

۲-۶. ساختارهای سیاسی-اجتماعی

ساختارها در اینجا عمدتاً ناظر به نقش «دولت‌ها» و «نظام آموزشی و پرورشی رسمی» کشور است. دولت در نظام فکری مشارکت‌کنندگان شامل تمام ارکان و اجزائی است که به صورت شناخته شده، متعلق به دستگاه حاکمیت کشور محسوب می‌شوند. نقش دستگاه حاکمیتی به عنوان بخش تأثیرگذار بنیادین، در چشم‌اندازها فهم و ادراک شده است. در ذهن جوانان، همزمان دو نگاه در جریان است، نگاهی پذیرنده و نگاهی نقدکننده. در نگاه پذیرنده، جوانان به دلیل نوع جناح‌بندی و خطوط سیاسی هر دولت و طرفدارنش، چشم‌اندازهای در حال ترویج توسط دولت را می‌پذیرند و درونی می‌کنند اما در نگاه نقدکننده، تحت‌تأثیر جناح‌بندی سیاسی دولت و مخالفانش، به اتخاذ چشم‌اندازهایی در تقابل با چشم‌انداز غالب و در حال ترویج می‌پردازند. نمونه شاخصی که مورد توجه چندین نفر از مصاحبه‌شوندگان بوده است در زمینه دینداری و ارزش‌های مذهبی، قانون‌مداری و انتخابات بوده است.

تکتم: "به نظر من حقیقتش خیلی از این حرفایی که میگن ربطی به دین نداره، هر کاری میکنن رو میگن درسته، خدا گفته، برای اینکه کار خودشون رو توجیه کنن ولی این طوری نیست، دولت وقتی می‌تونه نظر مردم رو تغییر بده که الکی نخواد دروغ بگه ... من قبول نمی‌کنم خیلی از این حرفایی که میگن" (منظور مشارکت‌کننده، توصیه‌هایی است که دولت در زمینه‌هایی مثل کاهش مصرف انرژی و ... می‌کند)

۷-۲. اندیشه‌های فراگیر جهانی

در اینجا عمدتاً نقش دو نحله فکری برجسته‌تر است: «اصالت لذت» و «اصالت فرد». بر این اساس، افراد پیش از آنکه دیدگاه‌های دیگران را مورد نظر داشته باشند یا بخواهند آن‌ها را مورد پذیرش قرار دهند، آن‌ها را از دریچه خویشتن ارزیابی می‌کنند. همچنین آن‌ها برای حرکت به سمت موفقیت، بیشترین نقش را برای خویش قائل می‌شوند یا در نتیجه شکست، بیشترین خسارت‌ها را از آن جهت که به آن‌ها صدمه زده است، مورد ارزیابی قرار می‌دهند و روحیات جمعی در حاشیه زندگی آن‌ها قرار می‌گیرد.

سعید ر.: "برای من پول خیلی مهم نیست، اولین چیز آرامش خیاله. تو زندگی اگه آرامش نداشته باشی اصلاً لذت نمی‌بری، بدون اینکه لذت ببری زندگی چه فایده‌ای داره، بالأخره همین اگه نباشه که دیگه هیچی. من دوست دارم لذت ببرم از زندگی و اگه لذت نبری دیگه هر چی هم داشته باشی فایده‌ش چیه ..."

۳) شرایط مداخله‌گر سبک زندگی جوانان

در نظریه داده‌بنیاد، شرایط مداخله‌گر، تأثیر شرایط علی در پدیده یا پدیده‌ها را افزایش یا کاهش یا حتی تغییر می‌دهند. براساس ابعاد چهارگانه سبک زندگی جوانان در این پژوهش، شرایط مداخله‌گر، مبتنی بر یازده مقوله محوری هستند که در ادامه مورد بررسی قرار گرفته‌اند و برای هر یک از مقوله‌های محوری نیز به یک نقل قول، اکتفا شده است.

۱-۳. رواج اندیشه‌های سبک زندگی سلامت‌محور

از پدیده‌های مداخله‌گر مهم می‌توان به رواج اندیشه‌هایی اشاره کرد که بر مبنای گسترش دانش پزشکی و بهبود شاخص‌های امید زندگی در دنیا رخ داده‌اند. چنین تفکراتی از مجرای «گرایش به سبک زندگی سلامت‌محور در پوشش و آرایش» قابل تعقیب هستند که در جنس مونث، بروز و ظهور بیشتری داشته است.

نفیسه: "خیلی از جنس مانتوها خوب نیست، گرمه یا سنگینه. اما مانتوهایی رو که خوش رنگ هستند، نازک و خنک هستند و راه رفتن با اون‌ها خیلی راحت‌تره رو ترجیح می‌دم. البته گرون‌تر هم هستن ولی می‌ارزه که چی بپوشی که هم شیک باشه هم برای سلامتی ضرر نداشته باشه، اگه بتونی این‌جوری انتخاب کنی بهتره. قطعاً سلامتی و زیبایی برای من مهمه"

۲-۳. عرضه در عرصه بازار

انواع خاصی از پوشش که تابع عرضه و تقاضای شکل گرفته نیست، با هزینه اجتماعی قابل توجهی روبرو می‌شود و منجر به خاموشی تدریجی انواع خاصی از پوشش می‌شود و به همین صورت وقتی اشکال رایج پوشش و آرایش مورد انتشار در فضای حقیقی و مجازی می‌شوند، موجی از مصرف همراستا با خود را به دنبال می‌آورد. هم‌چنین عرضه فراوان، به اعتماد بیشتر جوانان نسبت به انواعی از پوشش خاص کمک کرده است.

تکتم: "برند پوشیدن از چند جهت اقتصادی‌تره، اولاً راحت‌تر میتونی پیدا کنی، راحت‌تر می‌تونی اعتماد کنی برای خریدش، قیمت‌هاش تو بازار تقریباً معلومه، اگه بخوای بفروشی باز می‌تونی بفروشی، ضمناً چون جافتاده هم هست،

دیگه کسی تعجب نمی‌کنه که شما چنین چیزی پوشیدی و جدای از اینها کلاس و پرستیز هم که داره... شما بگرد دنبال مثلاً به لباس خیلی خاص و متفاوت، اولاً پیدا نمی‌کنی و بعد قیمتش معلوم نیست..."

۳-۳. دریافت تأیید اجتماعی

جوانان گاهی تأیید اجتماعی را ارزشمند و گاهی ضد ارزش قلمداد کرده‌اند. شکل این واکنش بسیار وابسته به میزان ارزشی است که فرد برای تشویق‌کننده قائل است. بنابراین، تأیید هم به شکل مثبت و هم به شکل منفی نسبت به تغییر رفتار، نقش بازی می‌کند. به‌علاوه، اینکه گاهی فرد تحت تأثیر پاداش‌های ویژه‌ای قرار گرفته است که در اثر علاقمندی‌های پنهانی اطرافیان است، یعنی انتظارات خانواده و محیط برای به‌روز بودن فرد مطرح شده‌اند.

فهمیم: "شوهرم به زن‌هایی که با حجاب هستند می‌گه نه‌نه. ولی به اون‌هایی که حجاب درست ندارند می‌گه خانوم. خوب این جوهری آدم تشویق می‌شه که حجاب رو بزاره کنار و بی حجاب بشه... من بین جاری‌هام از همه باحجاب‌ترم ولی پیش مادرشوهرم ارزش من از همه کمتره، شاید چون باحجاب‌ترم.. تاوان حجاب حس افسردگیه که خیلی وقتاً سراغم میاد. اگر من هم بدحجاب بودم شوهرم بیشتر هوامو داشت و بیشتر آدم حسابم می‌کرد..."

۴-۳. سرمایه‌های اقتصادی و انسانی

چند پدیده در ذیل مفهوم سرمایه‌ها، شناسایی شده است. گاهی کمبودهای اقتصادی شکل گرفته در فرد که ناشی از زیست اقتصادی او و خانواده‌اش و به صورت عام‌تر، شرایط زندگی طبقاتی است، نوعی شرایط چندجانبه محرومیت‌زا توأم با تصویری در این زمینه برای فرد ایجاد کرده است که به نوع و میزان فراغت او جهت بخشیده است. هم‌چنین درآمدهای واقعی در کنار «درآمدهای احتمالی و پیش‌بینی شده فرد» در کنار مشخصه‌های فردی که مهم‌ترین آن‌ها «نوع شغل و مهارت‌ها» است، فضای میدان فراغت و تفریح را به‌صورت اساسی دچار تغییر کرده است.

محمد: "درآمد من اصلاً کفاف سفر و تفریح رو نمیده، دو سالی هم هست که به‌دلیل مشغله سفر نرفتم. برای من اگه درآمد بیشتر باشه، بیشتر میشه تفریح کرد"

۵-۳. افق‌های فکری فرد درباره زندگی

سه الگوی فکری که در بن‌مایه‌های فکری فرد درباره زندگی برای مدیریت فردی-اجتماعی بر الگوی فراغت جریان داشته و شناسایی شده‌اند عبارت بوده‌اند از «افراط‌گرایی»، «آرمان‌گرایی» و «اباحه‌گری». گاهی نوعی از افراط‌گرایی در عقاید و رفتارهای دینی، دخالتی مؤثر در الگوی فراغتی جوانان داشته است. در اینجا ما شاهد عقایدی بودیم که برای نوع خاصی از گذران اوقات فراغت حرمت قائل بوده‌اند و انواع خاص دیگری را جایگزین کرده‌اند. در اینجا می‌توان، عدم استفاده از موسیقی را در زمان‌های فراغت متأثر از باورهای دینی خاص مورد اشاره قرار داد. هم‌چنین مشاهده شد که تحت مداخله چنین نوع تفکر، برخی از جوانان مفهوم اوقات فراغت را به بیکاری تعبیر کردند که نزد ایشان بار معنایی بسیار منفی داشت و لذا از داشتن زمان‌هایی که نام بیکاری روی آن‌ها گذارده شده بود، احساس عذاب وجدان داشته و تلاش می‌کردند که برای گریز از آن راهی بیابند. در مقابل، برخی جوانان تحت تأثیر تفکر، که می‌توان

آن‌ها را بی‌تفاوتی به دستورات دینی و اباحه‌گری نامید، هیچ معیاری از معیارهایی که جامعه دینی یا دینداران قائل هستند را نپذیرفته، بلکه از تأثیرگذاری آن بر بخش فراغت خویش امتناع نیز ورزیده‌اند.

مریم: "تفریح برای من بیشتر تو شبکه‌های اجتماعی و ورزش هست. می‌دونید خیلی‌ها تفریحات زیاد و جور واجور دارند ولی من به نظرم تفریح اون‌ه که حالت رو خوب کنه، حالا هر چی می‌خواد باشه ..."

۳-۶. چهره‌های مشهور

شرایط مداخله‌گر در مصرف فرهنگی، تحت تأثیر شرایط علی و مفاهیم شناسایی شده، تا حدود زیادی متأثر از «چهره‌های مشهور» رقم‌خورده است. این چهره‌ها هم به «سلبریتی‌ها» و هم به «مقامات سیاسی و اجتماعی» ارتباط یافته‌اند. سلبریتی‌ها با فعالیت خود در شبکه‌های اجتماعی، در جذب و جهت‌دهی به مصرف فرهنگی جوانان بیشترین تأثیرگذاری را داشته‌اند. شخصیت‌های رسانه‌ای و سیاسی مانند وزراء، فعالین اجتماعی و... نیز با فعالیت‌هایی که در شبکه‌های اجتماعی داشته‌اند، نقش مشابهی را ایفاء کرده‌اند.

طاها: "چطور خودشون (شخصیت‌های سیاسی و دولتی) تو فیس‌بوک و ... اکانت دارند خوب من چرا نداشته باشم. تازه به مردم هم میگن ممنوعه. اتفاقاً وقتی که این‌طوری میگن، بیشتر مردم میرن تو این شبکه‌ها"

۳-۷. خودانگاره‌ها و دیگرانگاره‌ها

از مهم‌ترین اشکال دیگرانگاره، تصویری است که فرد نسبت به والدین خود به‌عنوان انسان‌هایی خودخواه داشته است. هم‌چنین قضاوتی که آن‌ها نسبت به والدین به‌عنوان افرادی نامتعادل که در یکی از جنبه‌های حیات اجتماعی و خانوادگی، دچار مشکل هستند، در این زمینه نقش داشته است. به‌علاوه وقتی فرد از خود، انگاره‌ای مبتنی بر عاطفی‌بودن داشته است، عاملی برای نوع خاصی از مصرف فرهنگی بوده است.

امیرحسین: "من از بچگی سختی و رنج زیاد کشیدم، الان هم یه جورای دیگه‌ای رنج می‌کشم و زندگی به من خوش نمی‌گذره چون می‌بینم پدر و مادرم مریض هستند و حالشون خرابه، خوب حال من هم خراب میشه ناخودآگاه ... من این‌طوری هستم. با اینکه داداش دوقلوی من اصلاً این‌طور نیست و بی‌خیاله. ولی من این‌طوری نمی‌تونم باشم که بی‌تفاوت باشم، رنج می‌برم و با همین رنج هم زندگی می‌کنم."

۳-۸. خود در مواجهه با میدان‌های اجتماعی

یکی از نگاه‌های کلی که جوانان در خویش نسبت به آن احساسات متناقضی داشته‌اند که چشم‌اندازهای متفاوتی را نیز مورد تغییر یا تحول قرار داده است، نوع مواجهه‌ای است که نسبت به میدان‌های اجتماعی گسترده داشته‌اند و از آن‌ها با عنوان جو و جوژدگی نام برده‌اند. مشارکت‌کنندگان در این منظر به دو گروه قابل تقسیم‌بندی هستند؛ آن‌هایی که باور به این دارند که باید با جو همراه بود و از آن تبعیت کرد یا ناآگاهانه چنین نوع نگاه را دارند و آن‌هایی که جو را منفی ارزیابی می‌کنند و ادعا دارند که در زندگی خود از چنین رویکردی فاصله دارند و افرادی را که دارای چنین رویکرد یا روشی هستند را سرزنش و تقبیح می‌کنند.

محمد: "ببینید تو جامعه ما گاهی به جوی ایجاد می‌شه که همه میرن سراغش، به روز همه دنبال دلار و طلا هستن، به روز ماشین، به روز همه میرن سفر اربعین، به روز همه از دولت انتقاد دارند... یعنی چی این جور جوزه شدن. این طور آدم تو این دینای پیچیده اصلاً نمی‌فهمه که چی به چیه و حتی اگر باسواد هم باشه باز کاملاً بی‌سواده. به همین خاطر که تو جو زندگی می‌کنه ... من خودم مهاجرت رو دوست ندارم چون به کار جوگیرانه است و اون جوری که تعریف می‌کنند اصلاً نیست."

۹-۳. جهانی‌شدن اندیشه‌ها

در شرایط جهانی، جوانان خطوطی از تفکرات گسترش یافته فراملی را در نظر می‌گیرند و به بخشی از آن‌ها در چشم‌اندازهای خویش اتکا می‌کنند. عرصه گسترش یافته این طرز تفکر البته فراتر از مرزهای گسترده ملی است و مبتنی بر نگاه هستی‌شناختی، ملی و تاریخی نیز هست. اما با گسترش زمینه‌های جهانی شدن مانند رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی، روز به روز فضای تفکرات گسترش یافته و چشم‌اندازهای مشترک جهانی بیشتر مشاهده می‌شود. تحلیل عمیق مصاحبه با مشارکت‌کنندگان نیز تا حدود زیادی همین امر مهم را نشان می‌دهند که رگه‌های چشم‌اندازهای عمومی و جهانی در بین آن‌ها به وفور به چشم می‌خورد.

ایمان: "ما الان بچه تموم دنیاییم. هیچی رو نمی‌شه گفت فقط مال به کشور خاص هستش. من عقیده دارم اینکه می‌گن دهکده جهانی واقعاً درسته. همونطور که ما مثلاً محصولات چینی مصرف می‌کنیم طبیعتاً فکر اونا رو هم مصرف می‌کنیم و همون جور ایده‌های اونا رو هم."

۱۰-۳. شکاف‌های اجتماعی

«ادراک شکاف میان متخصصین و اقشار دیگر» و «ادراک شکاف میان متدینین و غیرمتدینین»، چشم‌اندازهای جوانان را دچار تحول کرده است. آنها ناشی از این شکاف که هم ابعاد اقتصادی دارد و هم ابعاد اجتماعی، چشم‌اندازی تا حدی بدبینانه نسبت به متخصصین پیدا کرده‌اند. یکی دیگر از شکاف‌های ادراک و اظهار شده، آن چیزی است که می‌توان از آن با عنوان شکاف مذهب‌یون و غیرمذهب‌یون نام برد. در این جهت، آن‌ها با تعریف موقعیت خویش میان این دو صنف، چشم‌اندازی را اتخاذ می‌کنند که ادعا دارند هیچ یک از این دو سوی طیف نیست.

مصطفی: "والا تو جامعه ما، متخصصین اینقدر سرشون شلوغه که نمیشه ازشون سؤال پرسید، چند تا شغل و این طرف و اون طرف، پست هم دارند تازه بعضی هاشون. نونشون تو روغنه، خیلی هم به فکر مردم نیستند ..."

۴) راهبردهای جوانان در سبک زندگی

راهبردها، تاکتیک‌هایی هستند که نشان می‌دهند چگونه اشخاص با موقعیت‌ها، مشکلات و مسائل مواجه می‌شوند. در واقع راهبردها شیوه‌هایی هستند برای پاسخ کنشگران به پدیده‌هایی که در زندگی روزمره رخ می‌دهند. در ادامه، براساس ابعاد چهارگانه سبک زندگی، راهبردها مطرح شده‌اند.

۴-۱. اتخاذ رویکرد تلفیق گرایانه در پوشش

از راهبردهای مهم و فراگیر، تلفیقی است میان سنتی و مدرن ادراک شده در پوشش و آرایش بوده است که در نوع، رنگ و اجزاء دیده شده است. همچنین، تلفیق میان پوشش سنتی و پوشش جذاب از دیگر راهبردها بوده است. همچنین، گاهی جوانان برای اتخاذ بهترین راهبرد، سعی کرده‌اند به تناسب مکان و یا زمان، پوشش‌های متنوعی را که متناسب با شرایط هر مکان تشخیص داده‌اند، انتخاب کنند.

حسین: "من تو جامعه و اداره یه جور نیستم، تو اداره و یا محیط‌های رسمی، لباس خودش و تو پارک و ... لباس‌های اونجا ... همه مدل می‌پوشم ... تو فضای پارک مثلاً شما الزاماً باید جین بپوشی، تی شرت و کلاه و عینک دودی و اینها یعنی کاملاً بشی مد. اما وقتی میری حرم باید زمین تا آسمون فرق کنی یا اداره و ..."

۴-۲. محوریت استایل در پوشش

مفهوم استایل در نظر جوانان، مفهومی هم‌معنا با مفاهیمی با عنوان خوش‌تیپی، زیبایی هیكل، خوش‌اندام بودن، خوش‌پوش بودن و جذاب‌بودن است زیرا آن‌ها این راهبرد را موافق بسیاری از خواسته‌ها و شرایط موجود می‌بینند و این را واکنشی مطلوب، غریزی، فطری و اجتماعی به پدیده‌های پیرامون خود می‌بینند. این راهبرد گاهی به شکل تمرکزی محدود و زمان‌مند بوده است و گاهی به شکل مطالبه استایل بدون وقفه، مستمر، جدی، پیگیرانه و همه جانبه. گزاره محوری در این راهبرد سبک زندگی، داشتن استایل مطلوب و دلخواه، به عنوان بخش مهمی از آرامش و اهداف بوده است.

محمد: "خوب من قبلاً خیلی دنبال استایل بودم، اما خوب الان دیگه نه ... می‌دونید هم بدست آوردنش خیلی سخته و هم اگه حتی داشته باشی خیلی زحمت و هزینه و وقت‌گیری داره که بتونی حفظش کنی. الانم دوست دارم ولی دیگه تو مودش نیستم مثل سابق"

۴-۳. راحت‌طلبی

از راهبردهای محوری در نزد جوانان، پوشاک راحت است؛ بدین ترتیب آن‌ها برای انتخاب پوشش خود، معیاری مهم را در نظر می‌گیرند و آن راحتی است. در این راهبرد، راحتی برای آن‌ها در مصادیقی مانند جنس راحت، سایز راحت، ارزان بودن، فراوانی در بازار و رنگ‌های روشن بیشتر درک شده است، با این حال این معیارها قطعیت نداشته‌اند.

تکتم: "من چادری نیستم، چادر خیلی محدودکننده است، واقعاً راحت هم نیست و خیلی سخته، من آزادتر دوست دارم و آزادترم ... حجاب اولویت من نیست، خدا اولویت منه ..."

۴-۴. وابستگی به رسانه‌های دیداری و شنیداری

این راهبرد مبتنی بر راهبردهای فرعی چندگانه‌ای است: انتخاب هدفمند موسیقی، شنیدن موسیقی بدون انتخاب و هدفمندی روشن، تماشای فیلم‌های در دسترس، تماشای هدفمند فیلم، استفاده هدفمند از اینستاگرام، گردش در اینستاگرام برای دیدن تازه‌ها، وقت‌گذرانی در اینترنت با رویکرد محتوای عمومی و چت کردن. موسیقی به عنوان عاملی اساسی، زمینه کنش‌های فراغتی جوانان را شکل می‌دهد.

جوانان با موسیقی نسبت‌های روشنی برقرار می‌کنند، از آن الهام می‌گیرند و زیست روزمره خود را با آن عجین شده می‌یابند. از عرصه‌های جدی دیگر تاثیرگذار بر ابعاد زیست روزمره جوانان، شبکه‌های ماهواره‌ای هستند. این شبکه‌ها عموماً خبری، فیلم و سریال هستند.

۴-۵. گفتگوی درونی

ساختارهای اجتماعی در جامعه کنونی نتوانسته‌اند میان شرایط موجود و شرایط مطلوب، هماهنگی و تقابلی قرار دهند. از این‌رو همواره شهروندان جامعه فعلی در تکاپو برای حرکت از وضع موجود به سوی وضع مطلوب هستند. این چنین وضعیتی، در مواردی منجر به راهبرد تخیل-تفکرگرایانه شده است. این شکل از تخیل گاهی به صورت تخیل متفعل و گاهی به صورت تخیل جهت‌دار و هدفمند خود را نشان داده است.

ابوالفضل: "کتاب‌هایی که می‌خونم برای این‌ه که بعضی‌هاش یه سری تفکرات در اون‌ها مطرح شده که می‌تونه شما رو ببره به یک ذهنیت‌هایی که تجربه کردی... مثلاً کتاب بوف کور که می‌خونی می‌بینی شما رو می‌بره به یک فضایی که اون فرشته رو شما هم گم کردی و به دنبالش می‌گردی، همین فکر شما رو مشغول می‌کنه و شما رو می‌بره به رؤیاپردازی و تجارب خودت که نتونستی اون‌ها رو پیاده کنی و راه جدیدی رو برات باز می‌کنه"

۴-۶. بدن‌محوری

بخش اصلی این راهبرد، گردش فیزیکی است که در مراکز خرید صورت می‌گیرد. مشارکت‌کنندگان این گردش را دارای کارکردهای ضمنی مانند به نمایش گذاشتن خود در خیابان، مقایسه پنهانی خود با دیگران، اطلاع یافتن از مدهای جدید عرضه شده در بازار، دریافت توجه و حمایت از همسر و... عنوان کرده‌اند که با واکاوی عمیق گفت‌وگوها حاصل شده است. گاهی نیز تفریح خیابانی، برای فرد دارای اصالت ذاتی است و این نگرش در فرد وجود دارد که تفریح کردن نیازمند هیچ ابزار و لوازمی نیست، همین که دل خوشی داشته باشی، همین تفریح است.

تکتم: "تفریح من بیرون رفتن با همسر، خرید و رستوران رفتن ..."

۴-۷. تخیل و تعقل‌گریزی

راهبرد تخیل در مصرف فرهنگی، فاقد شکلی جهت‌دار و مسیری مشخص بوده است و بیشتر برای صرف‌نظر کردن عامدانه و پرش از وضعیت موجود بوده است. در این راهبرد، خیالات ابزاری مانند تفکر هستند که سوژه‌ها برای ترسیم شرایط لازم برای دستیابی به وضعیتی مطلوب از آن استفاده کرده‌اند؛ بنابراین مصارف فرهنگی خود را در این مسیر جهت‌داده و مطالبه کرده‌اند. این راهبرد را می‌توان دارای شباهت‌هایی با تفکر دانست اما از این جهت که مشارکت‌کنندگان از نقطه شروع مشخص یا مضمون از پیش تعیین‌شده‌ای استفاده نکرده و حتی آن را در زمره فعالیت‌های ذهنی خویش حساب نمی‌کرده‌اند، نمی‌توان آن را تفکر دانست.

امیرحسین: "مان‌های خارجی این خوبی رو دارند که حس تخیل به شما میدن، شما رو از غم و غصه‌هایی که دارید جدا می‌کنند، وقتی شما به چیزی نمی‌رسی که فکر می‌کنی حق شماست، باید این طوری انتخاب کنی که اعصاب آروم بشه"

۸-۴. تغییرات مستمر: تلاش برای رهایی

بنیاد زندگی روزمره جوانان، تلاشی است برای رهایی از فضای پیرامون که به اشکال گوناگونی مانند «درک تغییرات در محیط و زندگی اجتماعی و مقاومت در برابر آنها»، «درک تغییرات و همراهی با آنها» و تلاش برای رهایی از تولیدات فرهنگی جهت‌دار» خودنمایی کرده است. در یکی از راهبردها، کنشگران تلاش اصلی خود را در مصرف فرهنگی صرف می‌کنند که از آن دسته تولیدات فرهنگی که مصرف آن‌ها نیازمند فهم معانی ویژه‌ای است، خود را رهایی بخشند و از آن‌ها فاصله بگیرند. جوانان در چنگانگی‌ها و قدرت‌های مناقبش جهان اجتماعی، چنان احساس نامطلوب و نامفهومی دارند که تلاش اصلی آن‌ها در این امر صرف می‌شود که از آن رهایی یابند. در راهبردی دیگر، جوانان مصرف تولیدات فرهنگی داخلی را به نفع مصرف تولیدات فرهنگی خارجی رها می‌کنند یا کمتر مورد توجه قرار می‌دهند.

سعید ر.: "واقعاً تو این همه سردرگمی‌ها، آدم خسته میشه تو زندگی، دوست داره با موسیقی، رمان، کتاب و ورزش جدا بشه حتی به صورت کوتاه از زندگی پر استرس و خسته‌کننده ... شما احساس می‌کنی که همه می‌خوان شما رو به سمت خودشون بکشن، تلویزیون خودمون یک دیدگاهی رو ترویج میکنه، مدرسه یه چیز، روحانیت یه چیز، سلبریتی‌ها و... شما احساس می‌کنی که دوست داری فرار کنی از همه این‌ها"

۹-۴. نفی کنترل و تقلید

تقلیدگری نسبت به مسائل دینی و مذهبی، در امور گوناگونی مانند مناسک دینی جلوه‌گر شده است؛ در حالی که عموماً مسائل و مناسک مذهبی در سطح عمومی مبتنی بر تقلید از صاحبان فتوا قلمداد می‌شود. تقلیدگری سیاسی را نیز می‌توان مکمل تقلیدگری مذهبی قلمداد کرد. بر این مبنا، تلاشی از جوانان مشاهده و ادراک شد که در امور سیاسی، جدایی‌گزینی از مراجع جریان‌ساز رسمی را انتخاب کرده و یا ترجیح داده‌اند.

ایمان: "میشه به این صحبت‌هایی که تو رسانه‌ها میشه اُتکا کرد. هر کدوم یه حرفی می‌زنن و یه فازی دارند. شما گیج میشی تا وقتی خودت تصمیم‌گیری که کدوم‌شون رو قبول کنی و کدوم رو رد کنی. به نظرم همه خبرها هم دروغه هم راست، فقط شما باید این توانایی رو داشته باشی که صاحب تشخیص بشی"

۱۰-۴. فهم و انطباق با دوگانه‌ها

چشم‌انداز مشارکت‌کنندگان دارای عنصری محوری در جهت ادراک دوگانگی‌ها و انطباق با آن‌هاست. انطباق گاهی به صورت درون‌گرایانه با جهان است که افراد منشأ تطبیق را درون خویشتن دانسته و نگرشی مبتنی بر خودسازی بوسیله تمرین و تلاش برای دستیابی به بالاترین سطح انطباق با شرایط موجود در جهان زندگی روزمره را اتخاذ کرده‌اند. در مواردی دیگر، راهبرد انطباق از درپچه اصل به‌روز بودن جاری می‌شود. بدین ترتیب، به‌روز بودن تبدیل به چشم‌اندازی شده است که فرد را در امور گوناگونی که تغییرات مستمر آن‌ها را مشاهده می‌کند به‌سوی به‌روز بودن سوق می‌دهد. از جهت دیگر، چشم‌اندازها در پیوند با راهبردی هستند که هم به درکی از دوگانه‌های مذهبی-سیاسی و هم به‌شکلی از انطباق با آن‌ها دلالت کرده است.

فهمیه: "رضایت مطلق از زندگی که هیچ وقت همیشه بهش رسید اما باید از درون راضی بود، نفس آدم یه جوریه که هیچ وقت راضی نمیشه... آدم باید به همون شرایطی که هست راضی باشه.. و من اگر صبورتر باشم آدم خوبی خواهم بود. آرزو دارم خوبتر باشم"

۵) پیامدهای نوع سبک زندگی جوانان

در نظریه داده بنیاد، می‌توان پیامدها را بخش پایانی مدل پارادایمی در نظر گرفت (ازکیا، ۱۳۹۰: ۱۳۴). در این مدل، پیامدها نتیجه راهبردهای انتخاب شده کنشگران در سبک زندگی آن‌ها در ابعاد چهارگانه‌ای است که مشاهده و واکاوی شده‌اند. بدیهی است همچنان که در مورد راهبردها گفته شد، تمام مشارکت‌کنندگان شاهد رخداد همه پیامدها نخواهند بود. زیرا شرایط زمینه‌ای، علی و مداخله‌گر به صورت یکسان در سبک زندگی آن‌ها پدیدار نشده است. براساس واکاوی مفاهیم و مرور پیوسته آنها، پیامدها در چهار بعد پوشش و آرایش، اوقات فراغت، مصرف فرهنگی و چشم‌اندازها مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرند.

۱-۵. درهم‌تنیدگی گونه‌های پوشش و آرایش

گاهی فرد خود سوژه درهم‌تنیدگی شده و این پیامد را در زندگی روزمره‌اش مشاهده و ادراک کرده است. گاهی نیز ادراک درهم‌تنیدگی، در مورد دیگرانی بوده است که مشارکت‌کننده آن را احساس، مشاهده و ادراک کرده و آن را به‌عنوان پدیده‌ای رایج و الگو شده در زندگی آن‌ها قلمداد کرده است.

فرشته: "خوب به نظرم بین حجاب تو قسمت‌های مختلف بدن، فرق هست. مثلاً شما موهاتون بیرون باشه تا اینکه شلوارتون کوتاه باشه خیلی تفاوت داره. خیلی معناشون فرق میکنه. از نظر خود فرد و از نظر دیگران. شاید چون آرایش صورت یا دیده شدن مو یا حتی بیرون ریختن موها تا به حدی، پذیرفته شده است اما ماتنوی باز و چسب نه خیلی تو بعضی جاها جانفِتاده و مورد جلب توجه افراد قرار می‌گیره"

۲-۵. پوشش به منزله اظهار خود

جوانان بدن خود را با محوریت سر و صورت، به‌عنوان تابلویی در نظر داشته‌اند که هستی‌شان در آن به نمایش گذارده می‌شود. عرصه نمایش گاهی به صورت عینی یا خیابانی و گاهی در عرصه مجازی است.

ابوالفضل: "الان شما تو اینستاگرام و تلگرام که من خودم تجربه اونهارو دارم خیلی از دخترها مخصوصاً اونی نیستند که در حالت عادی باشند، اینجا رو مثل ویتترین میدونن"

۳-۵. محوریت انتخاب‌های فردی در فراغت

محوریت یافتن فردیت در دو شکل به‌دست آوردن محتوا و پیگیری محتوا بوده است. در تأمین فردی محتوا، موضوعات فراغتی براساس شناخت حاصل شده از تجربیات فردی، حاصل شده است. برخی از افرادی که چنین پیامدی در مورد آن‌ها شناسایی و ادراک

شده است، بر این مبنا که خود برای تأمین محتوای اوقات فراغت‌شان می‌توانند دست به شناسایی، انتخاب و ابتکار بزنند، به صورت فعالانه چنین محتوایی را برگزیده‌اند. علاوه بر محتوای فردی، اعمال فردیت در شیوه‌های اجرای برنامه‌های فراغتی مشاهده شده است.

ساناز: "بالاخره شما باید بتونی برای زندگی خودت برنامه‌ریزی کنی همونطور که برای شغل برنامه داری، برای زندگی برنامه داری باید بتونی برای تفریح و فراغت هم برنامه داشته باشی ..."

۴-۵. تکیه بر محتوا و قالب‌های شناخته شده فراغتی

یکی از مهم‌ترین نسخه‌های مشابهت در سبک زندگی به‌ویژه در اوقات فراغت، روی آوردن و اکتفا کردن به محتوا یا قالب‌های کنش است که در سطح جامعه یا گروه یا رسانه‌ها به حدی تبلیغ و معرفی شده است که نسخه‌های دیگر را کمرنگ و از تأثیر انداخته است. بدین ترتیب عموم مشارکت‌کنندگان، مهم‌ترین محتوا یا قالب‌های رفتاری‌شان، در حدی مشابهت دارد که می‌توان گفت عموم آن‌ها به محتوا یا رفتارهایی در فراغت خود اکتفا می‌کنند که فراگیر شده‌اند و آنچه فراگیری کمتری داشته است ویژه افراد خاص یا اقلیت بوده است.

تکتم: "در خصوص این سؤال که وقت بیکاری رو چه کار می‌کنم به نظرم پاسخش نه فقط در مورد من بلکه در مورد خیلی‌ها از قبل معلومه. الان خیلی از مردم یه سری کارهایی می‌کنند که بقیه هم همون کارها رو انجام میدن ..."

۵-۵. مصرف توده‌ای داده‌ها

در نتیجه «مصرف سطحی، سریع و پرحجم داده‌های اینترنتی»، «مصرف موسیقی برای تأثیرگذاری بر روندهای زندگی» و «مصارف اجتماعی برای ارتباط با دوستان همجنس و غیرهمجنس در بستر شبکه‌های اجتماعی» می‌توان گفت که در زمینه مصرف فرهنگی شاهد پیامد مهمی با عنوان مصرف توده‌ای داده‌ها هستیم.

امیرحسین: "قبلاً که افسرده بودم و تنها بودم آهنگ‌های دیپرس مثل محراب گوش می‌کردم ... الان جدیداً موسیقی بی‌کلام شاد گوش می‌کنم ... روزی بی‌نهایت"

۶-۵. راحت طلبی، سردرگمی و منفی‌اندیشی

منفی‌اندیشی عمدتاً ناظر به ابراز یا نمایش هیجان در زندگی روزمره، به‌عنوان پدیده‌ای نامطلوب است که با اجزای دیگر زندگی هماهنگی لازم را ندارد یا اینکه صدماتی جدی را به زندگی مطلوب و عادی افراد می‌زند. سایر اضلاع این چشم‌انداز به پدیده‌هایی مانند «نگرش منفی به آینده»، «نگرش منفی به شیوه‌های قانون‌مند و رسمی موفقیت»، «نگرش منفی به باورهای سنتی»، «سردرگمی نسبت به آینده»، «سردرگمی نسبت به اوضاع و احوال جامعه»، «راحت طلبی توأم با تلاش» یا «راحت طلبی توأم با ناامیدی» بوده است. آن‌چه بیش از همه در چشم‌اندازها مهم است، وجود نگرشی است که بر مبنای آن، دستیابی به موفقیت در عرصه‌های گوناگون اجتماعی، نه تنها براساس رعایت و پایبندی به هنجارهای رسمی و قانونی یا ارزش‌های انسانی نیست بلکه چه بسا شرط دستیابی به موفقیت در چنین چشم‌اندازی، زیر پا گذاشتن این قواعد است.

امیرحسین: "فکر کردن بی‌فایده است، برای اینکه موفق بشی زیاد راه عاقلانه و درستی وجود نداره، یه چیزایی مثل پارتی و پول میخاد"

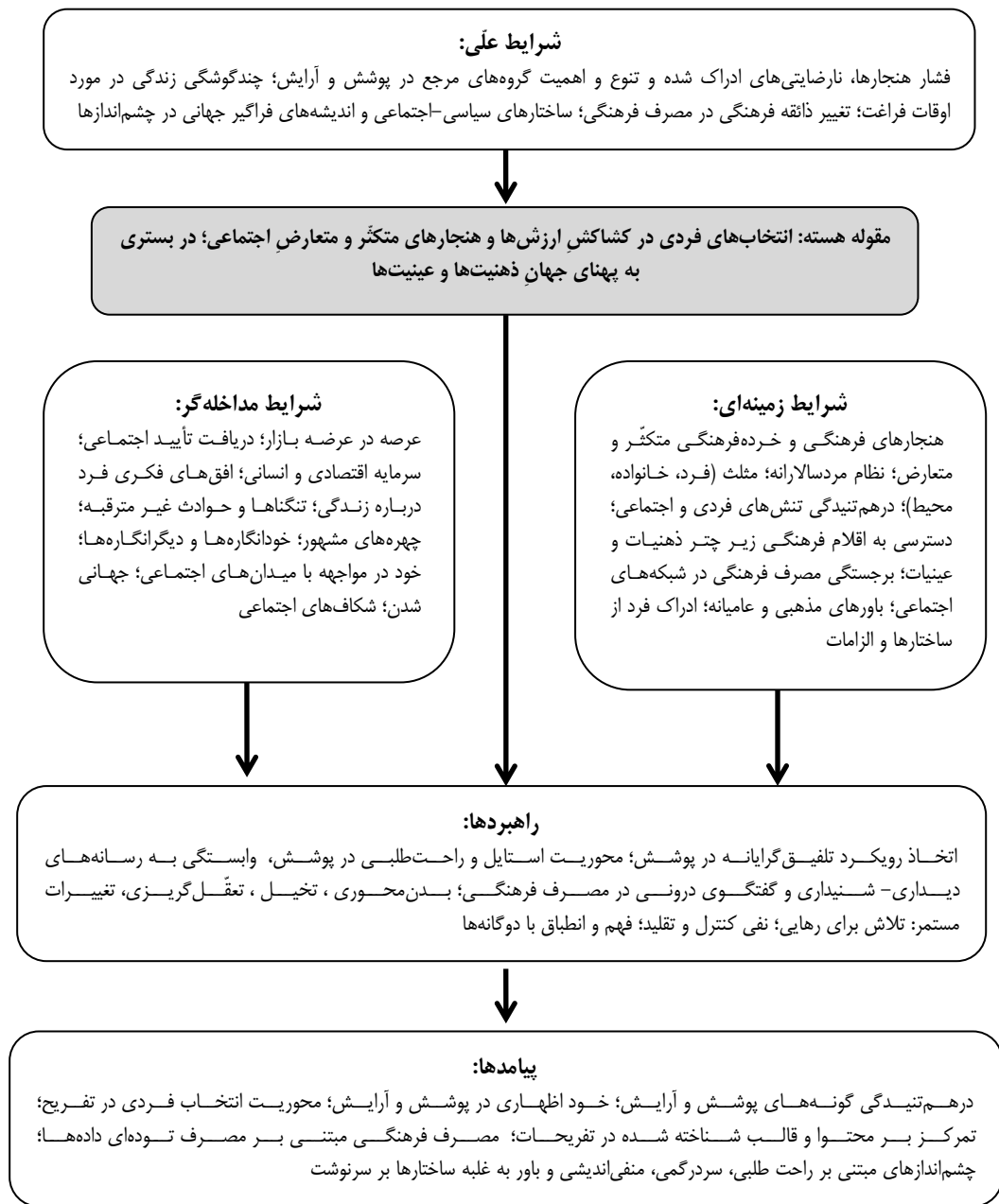
۵-۷. باور به غلبه ساختارها بر سرنوشت‌ها

مقصردانستن دولت و حاکمیت ملی در سرنوشت خود و دیگران به‌عنوان عنصر محوری چشم‌اندازهای جوانان بوده است که بر مبنای آن، دولت‌ها تمام تقصیرات ناشی از بروز مسائل اجتماعی، مشکلات و کمبودها را برعهده دارند و اگر دولتمردان بخواهند، می‌توانند تمام امور را به شکل مطلوب تبدیل نمایند. این نگرش در برخی موارد با نگرشی مبتنی بر «تقدیرگرایی بر مبنای باور به سنت‌های دینی» یا «تقدیرگرایی بر مبنای باورهای غیردینی» ترکیب یافته است.

جمشید: "همه چی تقصیر دولته، قول میدن عمل نمی‌کنن، باید دولت برای کارگرها فکری بکنه، با این همه پول چی کار می‌کنند. به مشکلات رسیدگی نمی‌کنند. ما بیچاره‌ها چه کار کنیم. خیلی از دوستانم به خاطر بیکاری دارند طلاق می‌گیرند، خیلی‌ها دارند معتاد میشن... همه چی دست دولته، همه پول‌ها دست دولته..."

۶) مقوله هسته و الگوی پارادایمی

با ملاحظه مجموعه پیچیده‌ای از داده‌ها در شرایط زمینه‌ای، علی و مداخله‌گر و نیز راهبردها و پیامدها، مقوله هسته در سبک زندگی جوانان، عبارت است از: «انتخاب‌های فردی در کشاکش ارزش‌ها و هنجارهای متکثر و متعارض اجتماعی؛ در بستری به پهنای جهان ذهنیت‌ها و عینیت‌ها». به عبارت دیگر، هسته مرکزی همان روایت داستان است که در نظریه داده‌بنیاد مطرح شده است. یکی از چالش‌های بزرگ این پژوهش، پیچیدگی و چندسطحی بودن پدیده سبک زندگی بوده است زیرا ما در اینجا نه با یک داستان، بلکه با چند داستان مواجه هستیم که به‌طور همزمان در ابعاد گوناگون سبک زندگی، در حال روایت هستند و هر یک از این داستان‌ها علیرغم ارتباطاتی که با یکدیگر دارند اما جداگانه قابل روایت هستند اما در نهایت به داستان سبک زندگی ختم شده‌اند.

شکل ۱- الگوی پارادایمی پژوهش

بحث و نتیجه‌گیری

مفاهیم بسیار متنوع و انبوه این پژوهش، پس از واکاوی دقیق و پیوسته، به تولید مقولاتی محوری تبدیل شدند که برخی از آنها مانند نفوذ رسانه‌ها به زندگی اجتماعی، فشار هنجارها و ساختارهای سیاسی و اقتصادی، هم‌داستان با مکاتب بزرگ جامعه‌شناسی و برخی

مانند نفی کنترل و تقلید، گفتگوی درونی و تغییر ذائقه فرهنگی به نظریات جامعه‌شناسی فرهنگی و رویکردهای تضادگرا اشاره دارند. بدین ترتیب، علاوه بر این که انبوهی از چشم‌اندازهای نظری در فهم پدیده سبک زندگی، قابلیت کاربرد دارند، اما جریان سیال واقعیت اجتماعی به دلیل پیوند با ذهنیت‌ها، همواره نیازمند واکاوی میدانی و جزئی‌نگرانه کنش‌ها، گفتارها، عملکردها و گرایش‌هایی است که مستلزم نگاهی ذره‌نگرانه هستند، همان گونه که عاملان خلاق و فعال اجتماعی، زندگی را می‌بینند و تجربه می‌کنند.

سبک زندگی را می‌توان از جهاتی، هم‌داستان با نظریات ساختارگرایانه، فرزند پدیده‌های کلان اجتماعی مانند جهانی‌شدن و اقتصاد بازار دانست و از جهاتی دیگر، هم‌راستا با نظریات خرد، آن را مبتنی بر انتخاب و آزادی در نظر گرفت. دنیایی از ذهنیت‌ها و عینیت‌ها، چنان در زندگی روزمره جوانان درهم گره‌خورده‌اند که تفکیکی روشن از مرز میان آن‌ها با یکدیگر، نه مقدور و نه عالمانه است. در چنین شرایطی، خود به عنوان عامل اجتماعی فعال عمل کرده و به تعریف موقعیت خویش در پهنای زمان و مکان از یک سو و در ژرفای درون و بیرون خود می‌پردازد. حاصل چنین ترکیب نامتقارنی از پدیده‌ها، هم به دنیای انتخاب‌های فردمحور جهت می‌دهد و هم به تحکیم یا تضعیف ساختارها و هنجارهای اجتماعی می‌انجامد. نتیجه چنین تعریف موقعیتی، عاملان اجتماعی را به غوطه‌ور شدن در این فضای اجتماعی درک شده یا به فاصله‌گیری ذهنی و عینی از آن سوق می‌دهد. افراد با درک خویشتن در میانه انبوهی از هنجارها و ارزش‌های متنوع اجتماعی، خود را برای انطباق با برخی از هنجارها و ارزش‌ها و تقابل با برخی دیگر آماده می‌سازند و از آن جایی که قدرت یا پیشینه یا پذیرش برخی از این هنجارها بیش از دیگران است، افراد براساس توان ذهنی-عینی خود، دست به انتخابی مشروط می‌زنند. مشروط بودن دامنه انتخاب‌ها نیز براساس نفوذ و تأثیر اندیشه‌های جهانی مانند فردگرایی یا مادی‌گرایی است که به مدد رسانه‌های اجتماعی، برای افراد درونی شده‌اند و آن‌ها را برای کنش-واکنشی میان خویشتن، محیط محدود پیرامون و دنیای گسترده بدون مرز به پیش می‌رانند. بدین ترتیب، الگوهای رفتاری شکل می‌گیرند که در عین گسستگی، پیوسته‌اند و در عین ثبات، در تغییرند. در این فضای سیال و شبکه‌ای، ابعاد آشکاری از زندگی مانند پوشش و ابعاد پنهانی مانند نگرش، در نتیجه چنگ‌وشی زندگی، چنان نقش می‌پذیرند که فرد را از کرانه‌ای به کرانه دیگر و از حسی به حس دیگر با سهولت و شتاب منتقل می‌کنند. چنین شرایطی، مصرف مادی یا مصرف فرهنگی را نیز راهبری کرده به گونه‌ای که انگیزه‌ها توسط رسانه‌ها به صورت نامحدود، دست‌کاری می‌شوند و ذائقه جوانان را اساساً دچار تغییر می‌کند. نتیجه چنین فرایند مستمر و همه‌جانبه‌ای، چشم‌اندازهایی است که در آن، ابهام و ناگواری زندگی بیش از هر عنصر دیگری موج می‌زند.

از دیگر سو، جنبه‌های ارادی سبک زندگی فرد، در بستر شرایطی که بازار عرضه و تقاضا بر آن سلطه دارند نیز شکلی از تحول را تجربه می‌کنند. آنچه در فضای مبادلات بازار عرضه می‌شود به تدریج به آنچه باید عرضه شود، تبدیل می‌شود و آنچه از چرخه تولید و عرضه نظام اقتصادی خارج می‌شود، به عنوان کالایی غیرضروری، جای خود را در زندگی فرد از دست می‌دهد و البته همه اینها تا حدود زیادی در بستر محیطی و خرده‌فرهنگی، از تأثیر و تأثر برخوردار خواهند شد؛ به گونه‌ای که وجود انواع چرخه‌های عرضه و تقاضا که حول محور جامعه مصرف‌گرا و تمایزگرا می‌چرخند، به نضج و توسعه انواعی از سبک‌های مصرفی ختم می‌شوند. این چرخه‌های عرضه، همگی در تلاش برای مدیریت تقاضای مصرف‌کنندگان به نتایج متفاوت و چندان‌های می‌رسند که نمود آن در تنوع پوشش‌ها در محیط‌های فیزیکی گوناگون مانند محلات هویدا است. بدین ترتیب، سبک زندگی جوانان، دچار نوعی از جاکندگی تاریخی شده است که توسط جهان تغذیه می‌شود و در زیست‌جهان، به حرکت درمی‌آید. بعلاوه عرضه و تقاضا، از جنبه‌های دیگر، سبک زندگی، محصول معادلاتی ابتکاری با منشأ نه‌چندان مشخص است که امکان پیش‌بینی دقیق را از عاملان اجتماعی سلب کرده است. اگرچه منشأ چنین ابتکاراتی را نمی‌توان

به صورت کامل فرد دانست اما چنان با دنیای ذهنی فرد گره خورده است که نقش عوامل اجتماعی را به وضوح نشان نمی‌دهد. الگوی تأثیرگذاری ذهنیت بر اجزاء سبک زندگی، عمدتاً اشاره به شکل‌گیری انواعی از سبک زندگی دارد که ممتاز و منحصر به فرد هستند اما به دلیل شباهت‌های عام، در انواعی دسته‌بندی می‌شوند تا شناسایی آن‌ها تسهیل شود و نمونه‌های آرمانی از سبک‌های زندگی را به نمایش بگذارند. انواع سبک زندگی از دیگر جهت، علت و معلول شکاف‌های اجتماعی هستند. علت هستند چون با گسترش انواع سبک‌های زندگی بر چنین شکاف‌هایی افزوده می‌شود و معلول هستند زیرا با وجود چنین شکاف‌هایی، تنوع سبک‌های زندگی بیش از پیش به رسمیت شناخته می‌شوند. شکاف‌های تأثیرگذاری که میان طبقات اجتماعی، محلات یک شهر، میزان درآمد مشاغل، دسترسی به قدرت و چهره‌بودن وجود دارند، تأثیری وسیع بر سبک‌های زندگی داشته‌اند.

از پیشنهادات مهم پژوهش حاضر، تلاش بیشتر برای جبران نقصانی است که در سنجش و فهم نگرش‌ها و چشم‌اندازهای جوانان وجود دارد؛ زیرا عموم پژوهش‌های اجتماعی در این زمینه، بیش از تمرکز بر وجوه عقلانی، دینی، اخلاقی، ارزشی و معنایی، توجه اصلی خود را بر رفتارهای عینی و رفتاری مانند مدیریت بدن، رفتار سیاسی، رفتار انحرافی، آرایش، لباس، تغذیه، فعالیت‌های فراغتی، حجاب، موسیقی، ورزش و رسانه و سنجش کمی آن‌ها متمرکز کرده‌اند و این بخش زیرین و بنیادین سبک زندگی، کمتر مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است. از دیگر پیشنهاداتی که در زمینه کاربردی شدن پژوهش‌های سبک زندگی قابل طرح است، تغییر زاویه نگاه به سبک زندگی است؛ بر این اساس، باید از نگرستن به سبک زندگی به عنوان متغیری وابسته، به نگرشی که سبک زندگی را متغیری مستقل در نظر می‌گیرد، تغییر موضع دهیم زیرا در سبک زندگی ظرفیتی وجود دارد که بیش از تأثیرپذیری، تأثیرگذار است.

تشکر و قدردانی

این مقاله برگرفته از رساله دکتری نویسنده اول مقاله در رشته جامعه‌شناسی است که در دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه شهید باهنر کرمان به انجام رسیده است. نویسندگان مقاله از مشارکت تمامی مشارکت‌کنندگان و نیز نظرات اصلاحی داوران پایان‌نامه تشکر می‌کنند.

منابع

البرزی، صدیقه؛ موحد، مجید؛ مظفری، روح‌الله. (۱۴۰۱). رفتارهای مبتنی بر سلامت با تأکید بر سرمایه اجتماعی و سرمایه فرهنگی در میان جوانان شهر شیراز. *تداوم و تغییر اجتماعی*، ۱۱(۱)، ۱۱۳-۱۲۹. <https://doi.org/10.22034/jssc.2022.2866>

الهی خراسانی، علی؛ و عزیزی، علیرضا. (۱۳۹۷). سبک زندگی؛ مفهوم‌شناسی و نظریه‌ها. به‌نشر.

پیشگر، زری؛ سمون، مرتضی؛ سیدهاشمی، سیدمحمد اسماعیل؛ و شریفی، عنایت‌الله. (۱۳۹۹). معنای زندگی از نگاه اسلام و پیوند آن با سبک زندگی. *پژوهش‌های اعتقادی و کلامی*، ۱۰(۳۷)، ۴۶-۲۹. <http://kalam.saminattech.ir/Article/19290>

- افراسیابی، حسین؛ میرآب‌زاده، رویا. (۱۴۰۲). مؤلفه‌های خانوادگی مرتبط با مُدگرایی در میان دختران جوان شهر یزد. *تداوم و تغییر اجتماعی*، ۲(۱)، ۱۵۱-۱۶۵. <https://doi.org/10.22034/jscc.2022.2814>
- شفرز، برنهارد. (۱۳۸۳). مبانی جامعه‌شناسی جوانان (کرامت‌الله راسخ، مترجم). نشر نی.
- فاضلی، محمد. (۱۳۸۲). مصرف و سبک زندگی. نشر پژوهشگاه وزارت فرهنگ.
- فلیک، اووه. (۱۳۸۷). درآمدی بر تحقیق کیفی (هادی جلیلی، مترجم). نشر نی.
- کوزر، لیوئیس. (۱۳۷۶). زندگی و اندیشه بزرگان جامعه‌شناسی (محسن ثلاثی، مترجم). نشر علمی.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۸۲). تجدد و تشخیص، (ناصر موفقیان، مترجم). نشر نی.
- مجدی، علی‌اکبر. (۱۳۸۹). بررسی سبک زندگی جوانان ساکن شهر مشهد... [پایان‌نامه دکتری جامعه‌شناسی]، دانشگاه فردوسی مشهد.
- مهدوی‌کنی، محمدسعید. (۱۳۸۷). دین و سبک زندگی: مطالعه موردی شرکت‌کنندگان در جلسات مذهبی. نشر دانشگاه امام‌صادق علیه‌السلام.
- نیازی، محسن؛ اسلامی بناب، سیدرضا؛ منتظری خوش، حسن؛ و سخایی، ایوب. (۱۳۹۷). فراتحلیل مطالعات رابطه بین سبک زندگی و هویت اجتماعی. *مجله علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد*، ۱۵(۲ [پیاپی ۳۲])، ۲۳۷-۲۶۷. <https://doi.org/10.22067/jss.v15i2.62132>
- Afrasiabi, H., & Mirabzadeh, R. (2023). How family factors influence fashion tendency in young girls? A survey in Yazd, Iran. **Journal of Social Continuity and Change (JSCC)**, 2(1), 151-165. <https://doi.org/10.22034/jscc.2022.2814>
- Alborzi, S., Movahhed, M., & Mozafari, R. (2022). Healthy behaviors with emphasize on social and cultural capitals among the youth in the city of Shiraz, Iran. *Journal of Social Continuity and Change (JSCC)*, 1(1), 113-129. <https://doi.org/10.22034/jscc.2022.2866>
- Alevizou, P., Michaelidou, N., Daskalopoulou, A., & Appiah-Campbell, R. (2023). Self-tracking among young people: Lived experiences, tensions and bodily outcomes. *Sociology*, 58(4), 947-964. <https://doi.org/10.1177/00380385231218695>
- Bennett, A. (2018). Conceptualising the relationship between youth, music and DIY careers: A critical overview. *Cultural Sociology*, 12(2), 140-155. <https://doi.org/10.1177/1749975517750760>
- Bourdieu, P. (1996). *Distinction: A social critique of the judgement of taste*. Harvard University Press.
- Britton, J. (2019). Muslim men, racialised masculinities and personal life. *Sociology*, 53(1), 36-51. <https://doi.org/10.1177/0038038517749780>
- Chaney, D. (1993). *Lifestyles*. Psychology Press.
- Coser, L. (1997). *Masters of sociological thought: Ideas in historical and social context*, (Mohsen Solasi, Trans.). Elmi Publication. (Original work published 1977).

- Driezen, A., Clycq, N., & Verschraegen, G. (2023). In search of a cool identity: How young people negotiate religious and ethnic boundaries in a superdiverse context. *Ethnicities*, 23(1), 3-25. <https://doi.org/10.1177/14687968221126013>
- Elahi Khorasani, A., & Azizi, A. (2018). *Lifestyle: Conceptualization and theories*. Behnashr Publication. [In Persian].
- Fazeli, M. (2003). *Consumption and Lifestyle*. Ministry of Culture and Islamic Guidance Research Center Press.
- Flick, U. (2008). *An introduction to qualitative research* (H. Jalili, Trans.). Ney Publishing. [In Persian].
- Giddens, A. (2003). *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*, (Naser Movaghian, Trans.). Ney Publishing. (Original work published 1991).
- Han, J., Wang, Y., Junni, Q., & Shi, M. (2023). Delving into the role of creativity on meaning in life: A multiple mediation model. *Heliyon*, 9(6), e16566. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e16566>
- Happer, C., McGuinness, P., McNeill, F., & Tiripelli, G. (2019). Punishment, legitimacy and taste: The role and limits of mainstream and social media in constructing attitudes towards community sanctions. *Crime, Media, Culture*, 15(2), 301-321. <https://doi.org/10.1177/1741659018773848>
- Jensen, M. (2007). Defining lifestyle. *Environmental Sciences*, 4(2), 63-73. <https://doi.org/10.1080/15693430701472747>
- Lawrence, E., Mollborn, S., Goode, J., & Pampel, F. (2020). Health lifestyles and the transition to adulthood. *Socius: Sociological Research for a Dynamic World*, 6. <https://doi.org/10.1177/2378023120942070>
- Liu, C., & Chen, J. (2021). Consuming takeaway food: Convenience, waste and Chinese young people's urban lifestyle. *Journal of Consumer Culture*, 21(4), 848-866. <https://doi.org/10.1177/1469540519882487>
- Mahdavi Kani, M. S. (2008). *Religion and lifestyle: A case study of participants in religious gatherings*. Imam Sadegh University Press.
- Majdi, A. A. (2010). *A study of the lifestyle of young people living in Mashhad* [Unpublished doctoral dissertation]. Ferdowsi University of Mashhad. [In Persian].
- Niazi, M., Eslami Bonab, S. R., Montazeri Khosh, H., & Sakhaei, A. (2019). Meta-analysis of studies on the relation between lifestyle and social identity. *Ferdowsi University of Mashhad Journal of Social Sciences*, 15(2), 237-267. [In Persian]. <https://doi.org/10.22067/jss.v15i2.62132>
- Pishgar, Z., Samnoun, M., Seyedhashemi, S. M. E., & Sharifi, E. (2020). The meaning of life from the perspective of Islam and its connection with lifestyle. *Journal of Doctrinal and Theological Research*, 10(37), 29-46. [In Persian]. <http://kalam.saminattech.ir/Article/19290>

- Schäfers, B. (2004). *Fundamentals of youth sociology*, (K. Rasekh, Trans.). Ney Publishing. [In Persian].
- Tang, L., Omar, S. Z., Bolong, J., & Mohd Zawawi, J. J. W. (2021). Social media use among young people in China: A systematic literature review. *SAGE Open*, 11(2).
<https://doi.org/10.1177/21582440211016421>
- Yu, Y., & He, M. (2023). Perceived stress from interpersonal relations predicts suicidal ideation in Chinese university students: Roles of meaning in life and coping humor. *Heliyon*, 9(3), e14106.
<https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e14106>